

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

CHARAKTERISTIKA NOVINOVÉHO KOMENTÁŘE
V SOUČASNÉ ČESKÉ PUBLICISTICE
CHARACTERISTICS OF THE EDITORIAL GENRE
IN CONTEMPORARY CZECH JOURNALISM

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Soňa Schneiderová, Ph.D.

Autor bakalářské práce: Pavel Dolejší

Valdštejnské náměstí 522/7

118 00 Praha 1

Obor studia: Bc. ČJ-D (prezenční studium)

Rok odevzdání práce: 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze bakalářské práce je identická s její tištěnou podobou.

Praha, 19. června 2014

.....
Pavel Dolejší

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Soně Schneiderové, Ph.D., za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování této práce.

Obsah

Úvod.....	5
1. Teoretická část.....	6
1.1 Komentář jako žánr publicistického stylu.....	6
1.2 Teoretické vymezení žánru komentáře, definice pojmu a historie žánru.....	9
1.3 Typické jazykové prostředky.....	11
1.3.1 Jazykové prostředky lexikální.....	11
1.3.2 Jazykové prostředky syntaktické.....	13
1.4 Kompozice komentáře.....	14
1.5 Postupy a prostředky dosažení komunikačního cíle, působení na adresáta.....	15
2. Analytická část.....	17
2.1. Analýza jazykových prostředků lexikálních.....	17
2.1.1 Obrazná vyjádření.....	17
2.1.2 Frazémy a jejich modifikace.....	23
2.1.3. Slovní zásoba vymezená příznakem expresivnosti.....	25
2.1.4 Publicismy a novinářská klišé.....	27
2.1.5 Nová pojmenování.....	29
2.1.6 Výrazy zobecňující sdělení.....	30
2.1.7 Odborná terminologie.....	30
2.2 Analýza jazykových prostředků syntaktických.....	32
2.2.1 Specifické syntaktické prostředky.....	36
2.3 Grafické prostředky.....	37
2.4 Kompozice komentáře.....	40
2.4.1 Úvod komentáře.....	40
2.4.2 Stat' a závěr komentáře.....	43
2.5 Prostředky dosažení komunikačního cíle.....	45
Závěr.....	48

Úvod

Tématem této bakalářské práce je jazyková a stylová charakteristika žánru novinového komentáře v současné české publicistice. Cílem je tedy popis prostředků tohoto žánru, vycházející z analýzy reprezentativního novinového materiálu nashromážděného během let 2010 až 2013 a porovnání získaných výsledků s charakteristikou komentáře v odborné literatuře.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část analytickou. V části teoretické se soustředíme na popis obecných znaků komentáře, předkládáme různé pohledy lingvistů na tento žánr, zařazujeme jej do genetických vztahů a souvislostí publicistického stylu. Na základě odborné literatury stanovujeme rovněž hlavní typy výrazových prostředků, způsoby kompoziční výstavby, prostředky dosažení komunikačního cíle.

V části analytické se opíráme o poznatky vyložené v teoretické části a provádíme vlastní analýzu. Jednotlivé kapitoly začínají shrnutím provedené analýzy. Následuje excerptce a klasifikace jazykových, kompozičních aj. prostředků spojená s charakteristikou jejich konkrétní funkce. Výsledky této analýzy jsou pak shrnuty v závěru.

Novinovým komentářem se zabývali Josef Václav Bečka v *Jazyku a stylu novin a Slohu žurnalistiky*, Jozef Mistrík v *Žánrech vecnej literatúry*, Jaroslav Bartošek v *Základech žurnalistiky*, Viktor Jílek v knize *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*, Stephan Ruß-Mohl a Hana Bakičová v *Žurnalistice*, Andrej Tušer v *Ako sa robia noviny*, Jana Hoffmanová v článku *Politický komentář z hlediska funkční stylistiky a kritické analýzy diskurzu*. Další práce jsou zaměřeny na jednotlivé konkrétní jevy, např. Jaroslav Bartošek v článku *Jazyk žurnalistiky*, Jana Hoffmanová v článku *Mluvenost, nespisovnost a psaný text v publicistice*, Eva Minářová v knize *Nespisovnost na stránkách denního textu*, Bohumila Junková v článku *K obraznosti a expresivitě v současné publicistice se věnují jazykové rovině komentáře*, Sandra Bejšáková v diplomové práci *Analýza textů publicistických útvarů*, konkrétně zaměřená na komentáře s politickou tematikou se soustředí na pragmatickou analýzu, na komunikační strategie autorů aj.

V této práci vycházíme z komentářů uveřejněných v denících *Mladá fronta dnes*, *Právo*, *Lidové noviny* a v týdeníku *Respekt*. Vycházeli jsme celkem z 50 vydání jednotlivých tiskovin, tedy přibližně ze 150 komentářů.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Komentář jako žánr publicistického stylu

Žánr komentáře náleží do funkčního stylu publicistického. Zařazení komentáře v rámci vnitřní diferenciací publicistického stylu se v odborné literatuře různí.

Nejčastěji je žánr komentáře zařazován do dílčího funkčního stylu, který se nazývá publicistický styl v užším slova smyslu neboli styl analytický, a tak je tomu i v pojetí Čechové (Čechová a kol. 2008). Tento styl je vymezován tak, že texty této stylové sféry slouží nejen k předávání informací, ale zároveň k tomu, aby informace analyzovaly, hodnotily a komentovaly. Komunikáty plní zejména funkci persvazivní (přesvědčovací). Vedle ní plní celou řadu dalších funkcí, z nichž jmenujme funkci získávací, ovlivňovací a formativní. Informace, které komunikáty zprostředkovávají, nejsou mnohdy nové, aktuální, ale například již dříve sdělené. Aktuálnost v tom případě spočívá v jejich analýze, rozboru a prezentaci vlastního názoru a postoje k nim. Vedle komentáře sem Čechová zařazuje úvodník, glosu, novinářský posudek, novinářskou recenzi a kritiku, interviu, projev, proslov, diskusi, debatu, polemiku, reportáž aj.

Obdobně komentář zařazuje Viktor Jílek (Jílek 2009). Sféru publicistického funkčního stylu, kam komentář řadí, označuje jako dílčí oblast publicistickou v užším slova smyslu. Charakterizuje ji v kontrastu s částí zpravodajské produkce, v níž rozšíření informativní složky o interpretaci, hodnocení, vlastní názor a zábavnost značí porušení zásad informační kvality, a proto tento typ zpravodajské komunikace přechází do dílčí publicistické oblasti, které jsou formativní a zábavní funkce vlastní. V rámci této dílčí oblasti „patří komentář do skupiny, kde je funkce budoucího sdělení integrována přímo v sémiotické struktuře vzorce“ (Jílek 2009: 84). Tuto skupinu dále vnitřně diferencuje komunikační funkce a komentář zde patří do segmentu získávacího a persvazivního. Stejně jako Čechová se věnuje problematice aktuálnosti. Hovoří o sekvenčnosti, což znamená, že text respektuje informování o faktech a událostech v jejich vývoji. Vnímání aktuálnosti je však širší a volnější, neváže se na bezprostřední událost, řídí se relevancí témat (tato témata mohou být např. dlouhodobě společensky aktuální, aktuální s roční dobou, aktuální vzhledem ke své společenské prospěšnosti). Mezi dalšími žánry této publicistické oblasti jmenuje analýzu, úvod, úvodník, polemiku, recenzi a kritiku, frašku, anketu a interview.

Jaroslav Bartošek (Bartošek 2002) člení komunikáty z oblasti žurnalistiky podle funkce. Komentář zařazuje do žánru publicistického, analytického. Vedle komentáře tam řadí úvodník, sloupek, publicistickou reportáž nebo rozhovor, úvahu, glosu, poznámku, entrefilet, medailon (nekrolog), posudek, recenzi a kritiku, anketu, karikaturu, publicistickou fotografii, frašku, pamflet, polemiku, diskusi, debatu, besedu, proslav a projev. Oblast publicistiky pak charakterizuje takto: „Funkcí publicistiky je přesvědčovat (získávat, formovat, agitovat; dnes se mluví o persvazi). Ambice publicistů mohou být různé – někteří se snaží *přesvědčit, že*, jiní *přesvědčit, aby*, tzn. být názorotvorní, vybíziví (hortativní) – např. *dělat politiku*, nebo dokonce *měnit svět*“ (Bartošek 2002: 44). Bartošek dále uvádí, že členění na žánry se dnes zpochybňuje, upouští se od striktního žánrového dělení, neboť je nestálé a vágní z důvodu, že tato teorie a věda se rozcházejí s jazykovou publicistickou praxí.

Jozef Mistrík (Mistrík 1975) řadí do žánru analytického vedle komentáře úvodník, glosu, polemiku, posudek, recenzi, kritiku, diskusi, entrefilet, pamflet a karikaturu. Jako shrnující označení těchto útvarů používá termín články, za základní útvar analytického žánru považuje úvodník. Podle Mistríka k analytickým žánrům náleží vše, kde vedle faktů a informací autor sděluje a uplatňuje svůj osobní postoj, postoj, vztah, obecně vše, kde autorovým záměrem není pouze sdělení holých faktů (nezařazuje sem ovšem útvary s beletristickými prvky). Ve svém pojetí upozaduje informativní složku útvarů analytického žánru (tu považuje za konstitutivní prvek žánru zpravodajského), za hlavní funkci těchto komunikátů považuje rozbor informací a faktů a analýzu jejich vztahů.

O novinářských žánrech hovoří Andrej Tušer. Používá (Tušer 2010) termínu publicistika k označení základní skupiny novinářských projevů (druhou základní oblastí rozumí zpravodajství). V publicistice vyčleňuje jako hlavní typy analytických (postojových, názorových) žánrů komentář, úvodník, poznámku, recenzi, publicistické interwiev. Těmito analytickými žánry rozumí texty vyjadřující postoj, stanovisko, názor jak autora, tak i redakce nebo vydavatele. Za distinktivní rys analytických žánrů považuje racionální, promyšlenou argumentaci s výrazně omezenou emocionální složkou (texty s převažujícími emocionální rysy a projevy řadí v rámci publicistiky do beletristických žánrů – reportáž, fejeton, glosa, sloupek, kurzíva, črta aj.).

Bečka (Bečka 1986) vyděluje v publicistickém stylu dva slohové druhy – informační a úvahový – na základě sdělných úkolů. Úvahový žánr popisuje takto: „Publicistickým slohem úvahovým autor hodnotí zvolený jev, důležitý pro politický, ekonomický nebo kulturní život společnosti, popř. jev týkající se mezilidských

vztahů“ (Bečka 1986: 8). Obdobně jako Tušer rozlišuje rozumový a emocionální přístup ke skutečnosti: „Při rozumovém uvažování se vychází z hodnocení, co je dobré, správné, žádoucí nebo naopak [...], co je prospěšné nebo naopak škodlivé, co je hodno chvály nebo naopak odmítnutí, odsouzení. Při citové reakci jde o hodnocení, zda je libá nebo nelibá, příjemná nebo nepříjemná, milá nebo nemilá, radostná nebo smutná“ (Bečka 1986: 169). V úvahovém slohu se vychází z hodnocení, následuje postoj vyplývající z hodnocení a v závěru plán, program jednání vyplývající z postoje. Komentář, zamyšlení a poznámka zařazuje v rámci úvahového slohu do drobnějších útvarů úvahových. Pojímá je jako rozsahově kratší, tematicky užší připomínky a úvahy „nad problémy, k nimž se v denním shonu nedostáváme, anebo poznámky a zamyšlení týkající se jevů doma i za hranicemi“ (Bečka 1986: 186). Útvary úvahové slohu se rovněž odlišují svým přístupem ke skutečnosti: „Nevystihuje se, co je, bylo, bude, co se děje, dalo, bude dít, co vzniká, trvá, co vzniklo, trvalo, co vznikne, bude trvat, nýbrž to, co není, ale mělo by být, co sice je, ale nemělo by být, co se děje nebo dalo, ale nemělo se dít, co se nestalo nebo nestává, ale mělo by se stát“ (Bečka 1986: 169).

Při porovnání těchto pojetí je patrné, že i přes různé terminologické, strukturální, formální pojetí zařazuje odborná literatura jednotně komentář do dílčí funkční oblasti publicistického (žurnalistického) stylu. Za charakteristické znaky pokládá, že tyto komunikáty nejen o jevech a událostech informují, ale zároveň je komentují, hodnotí, analyzují, zaujímají k nim vlastní postoj. Hlavní funkcí těchto textů je získávat, přesvědčovat, ovlivňovat a formovat.

Nejednoznačné je zejména užívání termínů žurnalistika a publicistika, popřípadě funkční styl žurnalistický a funkční styl publicistický. Oba termíny se užívají jednak jako synonymní označení téhož, jednak s významovým rozlišením: „Žurnalistiku lze vymezit jako činnost v hromadných sdělovacích prostředcích (zvl. v novinách, časopisech, rozhlase, televizi apod.), novinářství, dále také jako obor zabývající se touto činností; jindy se tím rozumí pouze denní tisk, noviny. Publicistika je často chápána také jako žurnalistika nebo spisovatelská činnost v hromadných sdělovacích prostředcích, která slouží k informaci o aktuálních otázkách a komentuje je. Výrazem publicistika můžeme pojmenovat též souhrn časopisů (určitého směru, ve vymezeném období aj.), a to včetně osob, které je píší, redigují apod.“ (Čechová a kol 2008: 244). Ve stylistické teorii odlišující význam těchto termínů se publicistika nachází v hypotaktickém postavení k žurnalistice; souborným pojmenováním žurnalistika se rozumí zpravodajství, které slouží k předávání informací, a rovněž zahrnuje i publicistiku, která hodnotí, posuzuje, získává, přesvědčuje.

1.2 Teoretické vymezení žánru komentáře, definice pojmu a historie žánru

Definice žánru komentáře se stejně jako v jeho strukturálním zařazení do funkčního stylu v dílech českých a slovenských lingvistů různí v terminologii, vymezení definic, avšak podstata zůstává stejná. Z definice Praktické encyklopedie žurnalistiky vyplývá, že jde „[...] v tištěné podobě o druh článku, jenž vznikl z komentované zprávy a poznámky k událostem a vychází ze známých faktů, jevů nebo myšlenek, které dává do souvislostí, odhaluje pozadí, příčiny i důsledky, připojuje subjektivní pohled. [...] Stejně jako článek může užívat statistických údajů, jeho specifikum je však v nápadu, zpracování, použití neotřelých jazykových prostředků a možném pointování“ (Osvaldová – Halada 2002: 91).

Autorskou invenci (nápad a pointu) považuje za specifikum komentáře i Jaroslav Bartošek (Bartošek 2002). Autor může kritizovat, použít humor a nadsázku, příklad, paralelu, alegorii. Dále uvádí, že komentář vychází ze známých informací, které shrnuje, vysvětluje a zaujímá k nim stanovisko: „Chce-li být kvalitativní, obsahuje pozadí, příčiny i důsledky událostí založené na analýze, rešerších a statistikách“ (Bartošek 2002: 69).

Stejně tak Tušer (Tušer 2010) charakterizuje komentář jako žánr vycházející ze známých informací, které analyzuje, vysvětluje, zevšeobecňuje, zároveň na základě faktů argumentuje a přesvědčuje. Doplnuje, že úlohou komentáře je odpovídat na otázky, které vycházejí z daného jevu. Komentář patří mezi žánry umožňující prezentovat vlastní názor, mezi žánry postojové, subjektivizované, avšak povinností novináře je podle Tušera i přidržovat se objektivnosti a vyváženosti. Pojetí Čechové (Čechová a kol. 2008) je takřka identické, k obecně platné charakteristice však dodává, že komentář může prezentovat nejen autorovy názory, ale i postoj redakce, vydavatele nebo se může odvolávat na oficiální názory jiných. Subjektivitu komentáře podle Čechové podtrhuje to, že v celé řadě periodik je vedle autorova jména připojena i jeho fotografie.

Jílek považuje (Jílek 2009) považuje za hlavní funkci komentáře funkci persvazivní a získávací; komunikáty mohou vedle sdělení postoje původce komunikátu k předmětu komunikace i vybízet ke konání. Autorova intence je převážně informativně edukativní, projevuje se i snaha zaujmout, přitáhnout pozornost, proto se objevuje i funkce zábavní. Jako charakteristický rys komentáře označuje neobvyklé, aktualizované, vypointované vyjadřování (více viz následující kapitola).

Jako shrnující charakteristiku žánru komentáře uvádíme Ruš-Mohlovo pojetí (Ruš-Mohl – Bakičová 2005). Komentář informace doplňuje, zařazuje, hodnotí, vysvětluje,

pomáhá se orientovat v záplavě informací, také pomáhá utvářet politické názory a kontrolovat mocenské struktury. Preferuje odvážný a svědomitý komentář s jasným názorem, založený na předložení argumentů pro a proti, komentáře bez jasného názoru považuje za povrchní, nejdoucí do hloubky. Určujícím znakem komentáře je aktualizované, nápadité a neotřelé vyjadřování využívající nejrůznějších lexikálních, syntaktických, kompozičních prostředků, postupů a možností.

Bečka komentáři nevěnuje příliš velkou pozornost. Už jen zařazení mezi drobnější útvary úvahové ukazuje na určité marginální postavení komentáře v Bečkově teorii: „Komentář je celkem nedlouhý článek, v němž autor kriticky rozebírá nebo vysvětluje nějakou významnou událost. Především je to komentář k nějaké důležité události nebo k významnému jednání mezinárodnímu. Komentářem může být nazvána úvaha vysvětlující možnosti realizace programové směrnice. Komentářem může být úvaha o důsledcích nežádoucích jevů“ (Bečka 1986: 187–188). Zmiňuje také komentáře sportovní (referáty o výsledcích sportovních utkání, závodů, soutěží apod.).

V Mistríkově koncepci (Mistrík 1975) je komentář situován mezi zprávu a úvodník, kdy ho se zprávou pojí návaznost fakta, s úvodníkem pak jejich interpretace, prezentace vlastních názorů nebo názorů redakce. Od úvodníku se odlišuje svojí konkrétností, tím, že se zabývá výhradně jedním problémem, popřípadě jen jeho určitou částí. Komentář obsahuje dialogické a polemické prvky, odrážející postoj a angažovanost autora. Za charakteristické pokládá to, že „komentár nestavia síce na novosti faktov, niekedy dokonca nedonáša žiadne nové údaje, avšak je prítlačlivý tým, že vyvoláva isté napätie medzi autorom a čitateľom“ (Mistrík 1975: 144).

Slovo komentář pochází z latinského *commentarius*, což v překladu znamená zápis, záznam, deník, souvislé poznámky, vysvětlivky. Vyvinul se ze zprávy, když vydavatelé novin začali pociťovat, že informace uvedené ve zprávách jednak neříkají vše, co by sami vydavatelé (popř. konkrétní žurnalisté) chtějí sdělit, neplní dostatečně přesvědčovací a agitačně-výchovnou funkci novin (Mistrík 1975), jednak tato fakta uveřejněná pouze ve zprávách nestačila k důkladnému a komplexnímu vysvětlení a pochopení stále složitějších jevů, událostí atd. Dalším důvodem bylo, že zprávy pocházely z různých pramenů, a tak se objevovala celá řada odlišných pohledů a názorů. Komentář plnil i úlohu sjednotitele jazyka a obsahu zpráv (Mistrík 1975). Za nejstarší příklady komentářů (dnešního typu) se označují úvahy, komentáře, polemiky uveřejňované v časopise *The Review*, jehož vydavatelem byl od roku 1704 Daniel Defoe. Jonathan Swift publikoval své komentáře s politickou, náboženskou i společenskou

tematikou od roku 1710 v časopise The Examiner. K rozvoji komentáře přispělo období okolo Velké francouzské revoluce ve Francii. Politické úvahy, komentáře o lidských právech a svobodách v časopisech a novinách byly vedle veřejných projevů řečníků nejfrekventovanějším a nejúspěšnějším způsobem prezentace a šíření revolučních myšlenek. Mezi přední tvůrce těchto textů patřili Danton, Desmoulin, Marat, Mirabeau a další. Další vývoj komentáře šel k odluce od zpráv, k osamostatnění. Mistrík uvádí, že se tak stalo počátkem 19. století (Mistrík 1975), avšak toto osamostatnění šlo ruku v ruce s mírou svobody projevu a společensko-politické liberalizace. A tak například až do roku 1848 bylo v Rakousku-Uhersku zakázáno v novinách komentovat problémy státního zřízení (Mistrík 1975). V českém a slovenském prostředí se komentář začíná rozvíjet teprve v druhé polovině 19. století. Od počátku je výrazně autorský, polemický a politický až satirický (Osvaldová – Halada a kol. 2002). Začátkem 20. století je komentář zřetelně vymezen vůči ostatním žánrům (v každé zemi, v každém prostředí na vývoj a podobu žánru působilo a působí řada konstitutivních jazykových a mimojazykových jevů; vývoj tedy pokračoval, nebo byl brzděn atd., v této práci jsme sledovali proces vzniku, prvotního vývoje a oddělení komentáře jako samostatného žánru v obecné rovině).

1.3 Typické jazykové prostředky

1.3.1 Jazykové prostředky lexikální

Výběr jazykových prostředků v žánru, který sledujeme, je určen základními funkcemi komentáře, a to funkcí persvazivní, získávací, přesvědčovací, ovlivňovací, formativní. Mimojazykovým faktorem, ovlivňujícím lexikální výběr, je to, že komunikáty vznikají pod časovým tlakem redakční uzávěrky (rychle a s krátkou přípravou), odrážejí dobu vzniku, tedy jazykové prostředky se neustále musejí přizpůsobovat nestálému a proměnlivému politickému, ekonomickému, společenskému, kulturnímu a sportovnímu dění, a to zejména z potřeby stále nově, neotřele a přitom rychle reagovat a opětovně působit na čtenáře, formovat jeho postoj. V neposlední řadě tento výběr odráží autorovu individualitu, vyjadřovací schopnosti, autorský styl.

Na základě těchto faktorů se vymezují dva základní typy výrazových prostředků:

1. prostředky automatizované a automatizující,
2. prostředky stylové aktualizace (aktivizace).

V komentáři jsou využívány výrazy automatizované i aktualizované. Převládají výrazy aktualizované. Současná stylistická teorie charakterizuje aktualizaci jako cílevědomé porušování modelovosti, vycházející z motivace zaujmout, přesvědčit, získat, formovat, působit, ze sepětí s neustále se měnícím a vyvíjejícím společenským, politickým, kulturním, ekonomickým děním a z vyjadřování osobního postoje autora (Čechová a kol. 2008). Výrazovými prostředky stylové aktualizace jsou obrazná vyjádření, frazémy a parémie a jejich modifikace, pojmenování expresivní, pojmenování pocházející z nespisovné vrstvy národního lexika. Tyto výrazové prostředky přispívají ke zvýšení pozitivního nebo negativního účinku sdělení a dodávají mu emotivně-expresivní zabarvení (Bartošek 2002).

Automatizace se v komentáři zpravidla objevuje v té části, kde autor shrnuje, připomíná nebo parafrázuje obecně známou informaci ze zpravodajství. Automatizací se rozumí modelovost vyjádření, která usnadňuje informování o situacích, faktech apod., které se opakují: „Jde o ustálené a stereotypně se opakující konstrukce a obraty“ (Čechová a kol. 2008: 250). Za výrazové prostředky automatizované nebo automatizující můžeme považovat módní výrazy a výrazy odrážející dobu vzniku (publicismy), novinářská klišé, výrazy zobecňující sdělení. K tomuto vymezení je nutné dodat, že „vývoj stylu tak ukazuje neustálé změny, kdy stálé přechází v proměnné a naopak, kdy se dobově proměnné prostředky ustalují, automatizují, stabilizují.

Současně dochází ke stálé aktualizaci vyjádření, tj. ke vzniku nových výrazových prostředků, které se jeví jako stylově aktivní. Přitom aktualizaci, resp. aktivizaci mohou podléhat i prostředky v určitých textech už automatizované“ (Čechová a kol. 2008: 250). Z toho důvodu nezařazujeme přejatá slova, která jsou pro tuto sféru komunikace obzvlášť charakteristická, ani do výrazových prostředků typických pro stylovou aktualizaci, ani pro stylovou automatizaci, neboť z důvodu sepětí s dobou, rozvojem nových technologií, nových médií, odborných poznatků z vědy a techniky jsou užívána a posléze do národního lexika adaptována stále nová přejatá slova, která by se dala označit za prostředky aktualizací, při čemž však přejatá slova již dříve užívaná jako aktualizací prostředek se stávají výrazy automatizujícími.

Lexikální jazykové prostředky, užívané v komentáři, jsou bohaté, dynamické, proměnlivé, v těsném spojení s dobou vzniku, odrážejí rovněž individuální autorský styl. Jedná se o vyjadřování aktualizované, avšak součástí lexikálních výrazových prostředků jsou i pojmenování automatizovaná (aktualizované výrazy se postupem času automatizují, automatizované se mohou aktualizovat). Mezi typické jazykové prostředky patří – obrazná

vyjádření, frazémy a parémie a jejich modifikace, pojmenování expresivní, pojmenování pocházející z nespisovné vrstvy národního lexika, přejatá slova, módní výrazy, publicismy, novinářská klišé.

1.3.2 Jazykové prostředky syntaktické

Pro syntax komentáře jsou typická rozsáhlá složitá souvětí, několikanásobné větné členy, větší počet rozvíjejících větných členů, přívlastky těsné a volné (Jílek 2009). Složité větné konstrukce odrážejí argumentační charakter těchto textů, snahu zaujmout, přesvědčit, vysvětlit, získat, vyjádřit vlastní názor. Zároveň syntax komentáře nevybočuje ze syntaktické podoby kultivovaného oficiálního textu. Ryze specifickými syntaktickými prostředky jsou parenteze specificky publicistické, shodný atribut implicitní (Minářová 2011). Výrazně jsou užívány konstrukce s nepůvodními předložkami.

Parenteze neboli vsuvky se objevují v komunikátech všech funkční stylů. „Žurnalistické“ parenteze se vyskytují ve dvou základních typech – autor se dovolává buď veřejného, všeobecně známého tvrzení (např. *jak je známo, jak se říká*), nebo odkazuje na výrok konkrétního původce (např. *jak oznámil, jak napsal*). Parenteze umocňují bezprostřednost sdělení, komunikát ožívají, argumenty nabývají na věrohodnosti a naléhavosti. „Uváděné parenteze bývají ponejvíc spojovány s uplatňováním výroků jiných, často konkrétních osob“ (Čechová a kol. 2008: 259). Tato intertextovost je příznačným rysem komentářů (komunikáty odkazující na výrok určité autority jsou přesvědčivější, důvěryhodnější, zároveň text ožívují), parenteze rovněž uvozují přímou řeč. Parenteze jsou pokládány za aktualizační prostředek, ale opakováním, nadužíváním některých konstrukcí nabývají charakteru publicistického klišé (Minářová 2011).

Shodný atribut implicitní je výrazem jazykové ekonomičnosti, sémantické kondenzace. Ve své podstatě se jedná o elipsu, stručné, přímé pojmenování, které nahrazuje širší stylizaci – použití opisu, vedlejších vět, řady přívlastků neshodných (Minářová 2011). Má terminologický charakter, často je převzat z odborné sféry nebo navazuje na odbornou tematiku (např. *motorová nafta, mléčné kvóty, kapitálová investice*). Obdobně jako parenteze je prostředkem stylové aktualizace, avšak jeho nadužívání, stereotypnost užití vede k automatizaci (např. *diskutovaný problém, cenová válka*).

Jiným příkladem kondenzačního prostředku jsou konstrukce s nepůvodními předložkami, „zajišťující sevřenou syntaktickou stavbu“ (Minářová 2011: 230). Jedná se

o prostředky stylové automatizace a objevují se v komunikaci odborné a administrativní. Nejčastěji používanými jsou např. *v rámci, u příležitosti, v duchu, v okruhu, v zájmu*.

1.4 Kompozice komentáře

Kompozici textu charakterizuje Bečka jako „[...]celkové i detailní uspořádání projevu“ (Bečka 1986: 10). Upozorňuje však na to, že z důvodu krátkého rozsahu novinových žánrů zde kompozice zaujímá menší místo, je uvolněná a do značné míry individuální (Bečka 1986). Z odborné literatury vyplývá, že komentář určitou základní kompozici (popř. strukturu) musí dodržovat, měl by obsahovat úvod, argumentační, analytickou část a část shrnující, ale konkrétní pojetí těchto částí závisí na okolnostech vzniku, na tématu, na stylizačních záměrech a schopnostech autora. Obecně se dají vymezit dvě základní kompoziční varianty: 1) autor uvede názor co nejdříve, přímo v úvodu, následuje argumentační část, ve které předkládá tvrzení pro a proti a v závěru shrne svůj komentář (často se jedná o závěr nejednoznačný, aby byl čtenář nucen o problematice samostatně přemýšlet) 2) v úvodu je zpravodajství shrnuto, událost je v základních obrysech připomenuta, aby čtenář získal základní představu o tématu komentáře, následuje analytická část, v níž autor událost, téma rozebírá, připravuje si argumenty pro třetí část, ve které je prezentován autorův názor nebo stanovisko. Některé části mohou být vynechány, jindy se části prolínají dohromady (nejčastěji v úvodu je jak rekapitulována zpráva, tak i představen autorův postoj) či hranice mezi těmito částmi jsou natolik nezřetelné, že se ve výsledku stírají a příslušné části, které nelze rozlišit, vytvářejí jeden homogenní celek.

Jílek dělí kompozici komentáře na úvod, stať a závěr. Úvod komentáře navazuje na zpravodajské sdělení, představuje shrnutí problému, kontext události. Za nejpodstatnější část považuje stať: „Stať v ideálním případě osvětluje, ozřejmuje, události zasazuje do širších souvislostí“ (Jílek 2009: 92). Závěr interpretuje, shrnuje předcházející části, obvykle bývá otevřený, problematiku neuzavírá. Jedná se tedy o první kompoziční variantu (viz výše).

Opačný postup, odlišnou kompozici prezentuje Mallette – tento postup označuje jako neoklasický cyklus (Mallette 1991). Cyklus dělí na tři části – v první části autor nejlépe v první nebo druhé větě vyjádří svůj názor, vzbudí tak zájem v čtenáři, protože ten bude zvědavý, jak autor svůj názor obhájí; v druhé části předkládá argumenty, nastiňuje

možné důsledky, stanovuje východiska; ve třetí části se vrací ke svému názoru, který znovu formuluje.

Ruß-Mohl (Ruß-Mohl – Bakičová 2005) zdůrazňuje, že kompozice komentáře není pevná. Důležitý je zejména začátek a konec a vhodně zvolené místo k vyslovení vlastního názoru. Není podstatné dodržovat závaznou formální stavbu komentáře, důležité je, aby byla myšlenka sdělena originálně, jazykově elegantně a rétoricky přesně a přesvědčivě.

Nedílnou součástí formální (horizontální) kompozice komentáře představují titulky. Bartošek vymezuje tyto rysy titulků – převažuje obrazný charakter (např. *Zamrzlé rty boje proti korupci*), titulky jsou většinou jmenné a krátké, syntaktická struktura jednoduchá (souvěti jsou výjimečná), časté jsou zvolací, výzvolové, tázací věty (např. *Morálka? Morálka!, Vyhlášte konec války!*). U kratších komentářů se titulkové komplexy nevyskytují, u některých delších pronikají mezititulky: „Opakují stěžejní myšlenku textu nebo ji doplňují. Přečtením titulku a mezititulku získává čtenář slušnou informaci o celém textu“ (Bartošek 2002: 81).

1.5 Postupy a prostředky dosažení komunikačního cíle, působení na adresáta

Odborná literatura (Jílek 2009, Bartošek 1993) rozděluje způsoby argumentace (přesvědčování) na racionální tvrzení podložená argumenty a nevěcná, neracionální sdělení: „Racionální (věcné) tvrzení vychází z logické definice pojmů a z racionálních úsudků. Komunikáty založené na těchto vlastnostech se považují za pravdivé. Definice pojmu je logická, jestliže definiendum (to, co má být definováno) a definiens (to, čím definujeme), jsou ekvivalentní (totožné, souměrné, rovné). Definiens má vyjadřovat podstatné znaky definienda, nemá užívat nedefinovaných pojmenování, nemá být negací definienda, nesmí neznámé definovat neznámým ani v kruhu apod.“ (Bartošek 1993: 32). Racionální úsudky označují argumenty, které jsou získány statistickými údaji, konstatováním všeobecně uznávané a nepochybné skutečnosti (tj. tvrzením, které nemusíme dokazovat), indukci (od premis k vývodům), dedukci (nejprve uvedeme tezi a potom ji doložíme premisami), analogií (uvedením co největšího počtu přesvědčivých podobných tvrzení), uznávanou autoritou (Bartošek 1993). Racionální sdělení vycházejí z informací z objektivních zdrojů, uvádí je do souvislostí, vlastní autorův názor je podložen věcnými argumenty.

Nevěcná, neracionální sdělení neobsahují dostatečné množství objektivních a přesných faktů, užívá se nevěcné argumentace, hodnotících slov, expresivních vyjádření

s jasnou pozitivní či negativní konotací, figur a tropů, působení na city (vyšší emoce, láska, úcta k vlasti, smysl pro dobro, pro spravedlnost): „Fakticky však žurnalisté v komentářích dominantně plytce prezentují vlastní názory na předmět zájmu a přesvědčují příjemce, aby se s názorem ztotožnil (či příjemce dokonce získávají). [...] Fakta jsou interpretována mnohdy bez jakéhokoli zdůvodnění, stručně, povrchně hodnocena. [...] Komentáře mívají vysoký spekulativní potenciál, objevuje se i manipulace či její náznaky” (Jílek 2009: 92).

Jak již bylo zmíněno výše, primárním autorovým záměrem je adresáta získat, přesvědčit, ovlivnit. K tomu slouží za prvé aktualizované jazykové prostředky, jako jsou obrazná pojmenování, modifikace frazémů, atraktivní přirovnání apod. Tyto jazykové prostředky poutají pozornost, působí emotivně, a tak i přesvědčivě.

Působivost a přesvědčivost komentáře je rovněž zdůrazněna formulacemi typu *myslím si, jsem přesvědčen, domnívám se*, kdy autor přímo vyjadřuje svůj názor. Takto otevřeně formulovaný názor zesiluje přesvědčovací funkci komentáře, adresát se tak může poměrně snadno ztotožnit s autorovým stanoviskem.

Další způsob působení na adresáta představují prostředky signalizující kontakt se čtenářem. Jedná se o užití imperativu (nejčastěji pro 1. osobu plurálu), řečnických otázek, vět zvolacích, formulací s apely na lásku (k vlasti, rodnému kraji), na úctu, emoce a instinkty, mravnost a morální zásady (srov. Bartošek 1997: 61).

2. ANALYTICKÁ ČÁST

2.1. Analýza jazykových prostředků lexikálních

Z podstaty tzv. seriózní žurnalistiky, která zprostředkovává oficiální, ověřené informace a předkládá názory, jež jsou podloženy argumenty, vyplývá tendence k vyjadřování prestižnímu, kultivovanému. To znamená, že jazyk žurnalistiky je převážně neutrální spisovný. Autoři komentářů však zároveň směřují k cílevědomému porušování stylové neutrality. V lexikální rovině sledujeme dvě základní tendence: za první – tendenci k intelektualizaci, která se projevuje použitím odborné terminologie, za druhé tendenci k beletrizaci a stylové aktivizaci, a to prostřednictvím obrazných vyjádření, frazémů a jejich modifikací, slov s expresivním příznakem a vytváření nových pojmenování. Dále se vyskytují publicismy, novinářská klišé a výrazy zobecňující sdělení.

2.1.1 Obrazná vyjádření

Mezi obrazná pojmenování typicky užívaná v komentářích, řadíme metaforu, přirovnání, synekdochu, personifikaci. Tyto prostředky plní řadu funkcí. Vedle funkce informativní, tedy že přenášejí určité sdělení, se jedná o prostředky, které pomáhají naplňovat persvazivní funkci komentáře, neboť projev získává na živosti a emotivnosti, zvýrazňují rovněž jeho expresivitu a naléhavost. Komentář tak získává na přesvědčivosti.

Další důležitou funkcí je to, že poutají pozornost a čtenářův zájem, a to díky tomu, že text ozvláštňují a zpestřují. V neposlední řadě naznačují autorův hodnotící vztah k tématu (Čechová a kol. 2008).

Obrazná pojmenování, vyskytující se v komentářích, jsou na rozdíl od obrazných pojmenování uměleckých průhledné, snadno dešifrovatelné. Tento rys souvisí s intencí všeobecné srozumitelnosti komunikátu. Rovněž je patrná souvislost obrazného pojmenování a tématu komentáře: „Užité obrazy jsou ve shodě s uměleckým vyjadřováním v podstatě založeny na využití konotovaných významů, na určitém typu přenášení výrazů do sémanticky jiného okolí s podobnou myšlenkou, vlastností, s podobnými jevy a ději“ (Minářová 2011: 201).

Obrazná pojmenování mají převážně charakter prostředků stylové aktivních, avšak aktualizace při nadměrném opakování podléhá automatizaci, vznikají novinářská

klišé. Pojmenováním s expresivním příznakem a výrazům automatizovaným se věnujeme v samostatné kapitole.

V analyzovaných komunikátech jsme zaznamenali několik typických okruhů či oblastí, odkud autoři čerpají podněty k vytvoření metafor. Rovněž jsme zaznamenali, že užije-li autor metaforu, obvykle není toto užití osamocené, ale vytváří se řetěz metafor. V případě takového řetězu metafor je běžné, že motivující oblasti k vytvoření konkrétních obrazných pojmenování jsou obsahově nebo tematicky odlišné. Například v článku Petra Nováčka *Pojistka vlády?* (Mladá fronta Dnes, 4. 12. 2013, s. 10) je jednou oblastí hudební terminologie, druhou partnerské vztahy: *Bělobrádek volí taktiku postupných kroků a také jeho současná ústavní funkce může být pouhým intermezem [...] pokušení ke koaličním nevěrám bude však veliké.*

Ještě patrnější je to v tomto řetězci metafor: *kdyby byli dostatečně silní lidovci a zelení, ČSSD by se mohla vymanit z rozevírající se komunistické náruče, to se SPOZ zkraje její existence částečně podařilo, jenomže hozený bumerang se vrací a dopadá na její hlavu, SPOZ skončí pod hranicí ponoru, komunisté by si mohli dupnout, protože by měli sociální demokracii „na vodítku“* (Petr Nováček *Komunistům narostla křídla*, Lidové noviny, 22. 10. 2013, s. 10). Metafora *vymanit z rozevírající se komunistické náruče* je poměrně uzuálním obratem vzniklým přenesením určitého fyzického aktu do abstraktní roviny (myšleno je *vymanit se z náruče*). V tomto případě je však aktualizován adjektivem *komunistické*. Použití takové aktualizace odráží vztah mezi tématem komentáře a metaforou, jak bylo zmiňováno výše. Autor v tomto článku totiž analyzuje stav po parlamentních volbách a postavení KSČM na základě jejich výsledků. Další oblastí představuje oblast nástrojů (*hozený bumerang*). Metafora *hranice ponoru* označuje pětiprocentní hranici nutnou pro vstup politické strany do Poslanecké sněmovny. Substantivum *ponor* v sobě v přeneseném významu spojuje jednak klesání dolů, jednak zmizení z všeobecného společenského povědomí. Následující obrazná pojmenování *komunisté by si mohli dupnout a měli by sociální demokracii „na vodítku“* jsou poměrně expresivní, což je pro metaforu typické. Od této expresivnosti se autor dokonce distancuje v případě výrazu „na vodítku“ uvozovkami (uvozovkám se věnujeme v samostatné kapitole).

Z hlediska jednotlivých motivujících oblastí je produktivní zejména oblast lékařství. Např.: *Jeho vystoupení připomínalo projev lékaře, který chce pacientovi diagnostikovat nemoc a navrhnout způsoby řešení [...] pacient sice bude pod dohledem profesora Fialy dlouhodobě léčen, ale co bude dělat v práci, kam bude mezitím docházet,*

jsme se zatím nedozvěděli (Bohumil Pečinka, *Po výprasku*, Mladá fronta Dnes, 9. 12. 2013, s. 10) V tomto komentáři autor pojednává o vnitrostranické situaci v politické straně ODS. Konkrétně se jedná o analýzu kandidátního projevu Petra Fialy před volbou předsedy strany. Autor tak využívá paralely mezi lékařským postupem a Fialovým projevem. Můžeme rovněž sledovat výraznou expresivnost a také zvýšenou poutavost a přitažlivost takového vyjádření.

Expresivnost je pro tyto metafory obecně určujícím znakem. Je nutné dodat, že autoři volí expresivnost záměrně. Prostřednictvím ní totiž komunikát získává na intenzitě výrazu a na apelativnosti. Rovněž je tak zdůrazněna naléhavost sdělení. Např. *dosavadní podoba ekonomiky je mrtvá [...] Kypř je asi první skutečnou obětí nákazy* (Lenka Zlámalová 2013, *Krachujeme důstojně*, Lidové noviny, 30. 3. 2013, s. 10), *porevoluční česká společnost vždycky vykazovala jistou alergii na alternativní způsob života* (Petr Třešňák, *Rychlý konec divných lidí*, Respekt, 9. – 15. 1. 2012, s. 13), *před pitváním tohoto zdůvodnění není od věci připomenout...* (Petr Pešek, *Protestní OSN*, Lidové noviny, 19. 10. 2013, s. 10).

Dalším produktivním zdrojem obrazných pojmenování jsou výrazy spjaté s oblastí církve, křesťanství, náboženských úkonů a obřadů. Např. *právě Havlova autorita může být tou pravou příčinou, proč kanonizace Klause nebude tak hladká* (Marek Švehla, *Úkol, na který Klaus nestačí*, Respekt, 11. – 17. 2. 2013, s. 14). Metaforické užití termínu *kanonizace*, který v katolické církvi označuje proces svatořečení, nabývá v tomto konkrétním kontextu (autor se v článku zamýšlí nad postavením bývalého prezidenta Klause ve společnosti a politice po skončení jeho mandátu) hyperboličnosti a nadsázky. Právě hyperboličnost a nadsázka jsou vedle typických funkcí metafory zmíněných v úvodu k této kapitole nejvýraznějším znakem metaforiky spjaté s touto oblastí: *pro naprostou většinu Němců je a zůstane již pouhá taková myšlenka ještě dlouho symbolem hříchu a našeptávání samotného ďábla* (Jan Macháček, *Zachráni nás déšť peněz*, Respekt, 25. 2. – 3. 3. 2013, s. 16), *bylo by naivní upínat se k tomu, že naši politickou kulturu spasí někdo z ciziny* (Martin Weiss, *Přání z Berlína*, Lidové noviny, 27. 6. 2013, s. 10), *dodatek ústavy, který ruší posvátnou rovnováhu mezi výkonnou, zákonodárnou a soudní mocí* (Martin M. Šimečka, *Maďarský válec*, Respekt, 18. – 24. 3. 2013, s. 14).

V některých případech se tato hyperboličnost a nadsázka pojí navíc ještě s ironií: *rozšířil řady kněží jakéhosi cargo kultu, který se teď kolem postavy exprezidenta formuje: Jana Bobošíková a další budují stranickou strukturu Klausovi na míru*

a vykonávají různé rituály v naději, že ztracené božstvo sestoupí z oblohy mezi ně (Martin Weis, *Rizika očišťování*, Lidové noviny, 24. 8. 2013, s. 10), vypráví se v ní o tom, jak oranžoví zlotřilci křísí rudé bubáky (Lukáš Jelínek, *Trpký ústup ze slávy*, Právo, 24. 8. 2013, s. 6).

Oblast lékařství a oblast církve, křesťanství, náboženských úkonů a obřadů se v naší analýze jeví jako všeobecně nejproduktivnější. Již výrazně nižší intenzitu vykazují oblasti spojené s vojenstvím a sportem. Obě tyto oblasti pojí opět výrazná expresivnost a emotivnost. Metafory motivované oblastí vojenství jsou využívány k aktualizovanému popisu určitého politického nebo názorového střetu, vzájemného měření sil či soupeření. Např.: *válka mezi Sobotkou a Haškem, potažmo Hradem, neskončila; bojovníci číhají v zákopech, odkud občas vyletí granát* (Karel Steigerwald, *O vládě*, Mladá fronta Dnes, 5. 12. 2013, s. 14).

Metafory pocházející z oblasti sportu se také mohou týkat nějakého soupeření. V jiném případě může sloužit jako přirovnání či analogie: *neboť první ligu lze s druholigovým týmem vyhrávat zjevně jen ve zvláštní fantazii Škromachově a švýcarského socialistického dorostu* (Lukáš Kovanda, *Škromach a Švícaři*, Lidové noviny, 23. 11. 2013, s. 10). Autor komentuje podporu senátora za ČSSD Škromacha, kterou veřejně na své facebookové stránce vyjádřil nápadu mladých švýcarských socialistů (motivuje pojmenování *švýcarského socialistického dorostu*), aby manažeři firem jako Nestlé nebo Swatch brali maximálně 12násobek mzdy nejhůře placeného zaměstnance. Kovanda argumentuje proti tomuto návrhu tím, že v tom případě půjdou špičkoví švýcarští zaměstnanci (*první liga*) hledat práci do zahraničí, kde bude jejich práce adekvátně zaplacená. To znamená, že v zemi zbudou zaměstnanci méně kvalifikovaní (*druhá liga*). Je patrná souvislost mezi tématem komentáře, resp. obsahem sdělení a jeho konkrétním jazykovým ztvárněním. Zároveň je toto obrazné pojmenování expresivní a poutavé. Rovněž vyjadřuje autorovo hodnotící stanovisko, a to implicitní formou ironie, kterou autor vyjadřuje svůj nesouhlas: *tak lze vyhrávat jen ve zvláštní fantazii Škromachově...*

Zvláštním druhem metafory představuje tzv. tažená metafora (srov. Čechová a kol. 1998: 252). Jedná se o řetěz metafor, kdy jeden obraz, příměr nebo analogie vyvolává další. Tímto způsobem vznikají celé texty nebo jejich části: *na první pohled nezapomenutelný zážitek. Decibely duní. V moři kouřových a světelných efektů se svíjí kapela, jež dříve bourala hitparády. Méně pozorní ani nezaznamenají, že zní píseň stokrát ohraná a zpěvačka ji zpívá falešně. V tom dýmu není vidět, že léta mladé vycházející hvězdy má dávno za sebou. I ostatní hudebníky ohlodal zub času. A při bližším zkoumání*

zjistíme, že jich výrazně ubylo. Poslední odešel basista Boris Šťastný, který by rád tvrdil muziku v rodící se skupině někdejšího frontmana ODS Klause. Turné ODS 2013 startuje. Schválně, kolik fanoušků přitáhne? A jakou tržbu nakonec zlatem ověšení producenti, řídící kapelu ze zákulisí, sečtou? [...] modré noty sice neovládá, ale dobře vypadá. Z evropského angažmá se vrací spravedlivý dlouhán Evžen Tošenovský. Konkrétní part se hledá pro elegána s motýlkem, Bohuslava Svobodu [...] nově přichozí mají na repertoár a aranže mizivý vliv [...] pecka, k níž se ODS nejvíce upíná, má krkolomný název Antikomunismus. [...] vrchol sezóny tentokrát přijde nečekaně brzy. ODS ale není sladěná, členové kapely zatím ani přesně nevědí, kde na jevišti budou stát. Písni je málo, nenápadité melodie posluchače spíše odhánějí (Lukáš Jelínek, Trpký ústup ze slávy, Právo, 24. 8. 2013, s. 6).

Autor využívá k analýze volebního programu politické strany ODS a jejich reprezentantů analogie s hudebním vystoupením a kapelou na turné. Výrazným rysem je zde jednak rozsah, tato metafora je téměř v rozsahu celého komentáře, jednak její hodnoticí složka spojená s expresivitou. Autor sice hodnotí nepřímou, jelikož k tomuto hodnocení používá metafor, avšak jedná se o metafory poměrně snadno dešifrovatelné. Jedná se o hodnocení negativní a záporné, autor píše o neinovovaném volebním programu a jeho nepřesvědčivé prezentaci (*méně pozorní ani nezaznamenají, že zní píseň stokrát ohraná a zpěvačka ji zpívá falešně*), o netransparentním vedení strany (a *jakou tržbu nakonec zlatem ověšení producenti, řídící kapelu ze zákulisí, sečtou*), kriticky se vyjadřuje k celkovému stavu strany a jejího programu (*ODS ale není sladěná, členové kapely zatím ani přesně nevědí, kde na jevišti budou stát. Písni je málo, nenápadité melodie posluchače spíše odhánějí*) apod.

Mezi obrazná vyjádření užívaná v analyzovaných komentářích s vysokou frekvencí patří přirovnání. Obdobně jako metafory podporují v komentářích beletrizační tendenci, neboť činí text stylově diferenciovanější a bohatší. Stejně jako metafory jsou výrazně expresivní a hyperbolické. Na rozdíl od metafor se však ve většině případů jedná o prostředky stylové automatizace. Jsou to taková přirovnání, obvykle se jedná o frazémy, která se běžně využívají jak v textech spadajících do jiných funkčních stylů, tak v běžně mluvené řeči. Motivací k jejich užití je tak jednak jejich hodnoticí význam, jednak jsou to prostředky jazykové ekonomie, neboť ve všeobecně srozumitelné podobě zastupují sdělení, pro které by autor musel použít delšího opisného vyjádření: *situace v Libyi vypadá jako akční film, odcházeli jako spráskaní psi, tvářil se jako hlupák, Nečasovi ministři padali jako nahnílé hrušky, vývoj situace byl jako na houpačce, problém si přehazují jako horký*

brambor, jejich rozhodnutí je jako lavina, která smete dosavadní pořádky, člověk jako z jiného světa, nesmělá politička jako z argentinské telenovely, vytratil se jako pára nad hrncem, policie s nimi zachází jako v rukavičkách, a tento ostrůvek je něco jako poslední pásmo obrany, vystupuje jako vlajkonoš své mateřské strany, vyděšený poslanec za pulťíkem působil jako zajíc chycený v železech, strana působí jako rozladěný orchestr bez dirigenta, někdy si člověk při sledování naší politické reprezentace připadá jako Alenka v říši divů, Babiš si se soc. dem. hraje jako kočka s myší, zákon jako vějička pro podnikatele, ministerstvo se prezentuje jako rukojmí zájmových skupin, prezident, odehrávají se scény jako z klasického dramatu, zprávy druhý den vytryskly jako houby po dešti, Drábek se chová jako slon v porcelánu, potkat v historickém centru Prahy na ulici domorodce – člověka, který tam skutečně bydlí – je skoro tak vzácné jako potkat v Arizoně autentického indiána, to ministr Pavel Blažek se nad takovým osočením otrásl jak při doteku odporného plazu, Obama jej slupne jako malinu, menší české banky se hroutily jako domky z karet, výraz konspirační byt je starý jako moderní doba sama.

V textech jiných funkčních stylů, stejně jako v mluveném projevu se užívá též dalšího obrazného pojmenování, a to synekdochy. Synekdocha se v některých koncepcích (srov. Peterka 2007) považuje za zvláštní druh metonymie specializovaný na vztah mezi jednotlivostí a množstvím. Přenesení významu z části na celek či z celku na část se děje na základě věcných souvislostí, to znamená, že přenesený význam je po obsahové stránce obdobný jako význam původní, neobrazný. V analyzovaných komunikátech se vyskytly převážně jen synekdochy typu celek za část. To souvisí s základní funkcí synekdochy v komentářích, a to její významovou úsporností. Tato úspornost však také přináší určitou neurčitost a vágnost sdělení: např. *Unie se tváří nespokojeně*. Je patrné, že autor touto synekdochou myslí politické představitele Evropské unie. Avšak již čtenáři nesdělují, o které představitele se jedná, ani to, jestli se tak „tváří“ skutečně všichni evropští státníci, nebo zda-li má někdo jiný názor. V tom se projevuje ona vágnost.

Typickým příkladem synekdochy typu část za celek jsou formulace typu *Brusel vyslal své kontrolory, Varšava ohlásila stahování svých vojsk* apod. Tyto výrazy jsou běžné zejména ve zpravodajských textech, kam přešli z diplomatické mluvy. V analyzovaných komentářích frekvence jejich výskytu nebyla vysoká, což souvisí s analytickým charakterem komentářů a tendencí k věcnosti a konkrétnosti.

2.1.2 Frazémy a jejich modifikace

Frazémy plní v komentářích obdobné funkce jako obrazná pojmenování, tedy pomáhají naplňovat funkci informativní i persvazivní, zároveň jsou „dokladem znalosti jazyka se vším dědictvím kulturní minulosti, lidové moudrosti a v neposlední řadě jsou dokladem pohotovosti a vyjadřovací schopnosti autorů“ (Minářová 2011: 213).

Nejčastěji se vyskytují frazémy lidové a kolokviální (frazémy, které jsou typické pro běžnou mluvenou komunikaci). Jedná se především o frazémy nevětné. Jejich charakteristickým rysem je, že se do vět zapojují až v konkrétním kontextu a gramaticky se jim přizpůsobují: *podřezávají si pod sebou větve, ponechal si otevřená zadní vrátka, zákonodárci sami sebe vhánějí do slepé uličky, byla to předsedova prohra na plné čáře, síly v poslanecké sněmovně jsou vyrovnané půl na půl, pro akciové trhy to bylo opravdu silné kafe, v klubu musí panovat nálada pod psa, na policii a žalobce čeká tvrdý oříšek, vypadá to, že celé sociální demokracii ujíždí vlak, zdravotnictví překřtěné již na černou díru rozpočtu, v síti žalobců uvízla konečně velká ryba, zdravotnictví je to fuk, dal svým partnerům košem, chtě nechtě se bude muset rozhodnout, je totiž trnem v oku samotnému prezidentovi, tento zákon spíchnutý horkou jehlou nepřinese nic dobrého, na tyto praktiky nemá ovšem spravedlnost zatím žádné páky, už si brousí zuby na vládní post, komunální volby jsou už za dveřmi, vláda se u moci drží zuby nehty, konec konců jedná se jen o dvě procenta ze státního rozpočtu, straníci vytrvale házejí svému šéfovi klacky pod nohy, s předvolebními debatami se roztrhl pytel, Brusel usíná na vavřínech, k podzimu ve sněmovně patří porcování medvěda, předešlý ministr financí držel rozpočet na uzdě, seč mu síly stačily, v nekalých veřejných zakázkách hrají prim ta na IT, hodit jej do jednoho pytle s lidmi jako jsou vyloučený Florián a Hrdlička, ale jeden háček tu pro Západ zůstává, velká koalice je už teď zapovězené téma, politici, kteří získají mandát řídit tuhle děravou kocábku, jenže v zápalu boje se často vytěsňuje selský rozum, zatím zřejmě vrchol klausovství spatřil světlo světa minulý týden, máte to tady černé na bílém, to ale ještě neznamená, že jim lze zavěsit na nos kdejaký bulík, Kalousek vyrazil s kanonem na komára, komunisté málem zůstali stát před snědeným krámem, ODS objevila pramen živé vody, hodlá všech skulin systému do mrtvé využít, z mocenského hlediska jde o klasickou hru, vítěz bere vše, exekutoři utržení ze řetězu vám zabaví dům, jak se věci mají, nepoznala velká esa kinematografie, mohou si jej vyslechnout s pokerovou tváří, už jen to, jak byl Janoušek pod parou, celá koncepce může jít do kopru, a do třetice všeho dobrého vystoupil poslanec Paroubek, sněmovna schválila státní rozpočet doslova za pět minut dvanáct, v tom je právě*

kámen úrazu, ve střetu žalobců s některými zákonodárci dopadla kosa na kámen, ještě máme všichni v živé paměti, jak poslanec Kott zpitý pod obraz vysvětloval svou indispozici, předvolební kampaň jede na plné otáčky, běžný občan z toho musí mít v hlavě pěknou bramboračku.

Méně obvyklé je použití frazému větných (mají podobu hotové věty). Ve zkoumaném materiálu se vyskytly tyto větné frazémy: *pro stromy nevidíme les, káže vodu a pije víno, podle sebe soudím tebe, až naprší a uschne, vlk se nažral a koza zůstala celá, nemusí pršet, stačí, když kape, ruka ruku myje, ryba smrdí od hlavy, škoda rány, která padne vedle, v nouzi poznáš přítele, všechno zlé je pro něco dobré, vrána k vráně sedá, košile je bližší než kabát, jeden o voze druhý o koze, psi štěkají a karavana se šine dál, dělá drahoty, co je jablkem sváru, kdo je bez viny, ať hodí kamenem.* Tyto frazémy mohou být jednak nekomentované, jednak komentované: *jak známo, v nouzi poznáš přítele, demokraté jednají v duchu hesla: škoda rány, která padne vedle, strana Zemanovci zcela naplňuje rčení, že vrána k vráně sedá.*

Oblíbené jsou frazémy kulturní, a to zejména biblismy. Tyto frazémy „představují původní nebo modifikované (stylizačně upravované) citáty z Bible a jiných náboženských textů, výroky světců, pojmenování související s náboženskými ritualizovanými obřady“ (Minářová 2011: 206). Modifikace se týká zejména jejich zkracování, nahrazování slov (soudobé aktualizace), využití jen určité části původního celého citátu. V komentářích, které jsme analyzovali, se však takovéto modifikace nevyskytly. Užívané biblismy jsou: *oko za oko, zub za zub, Kainovo znamení, David a Goliáš, nevěřící Tomáš, vraždění neviňátek, lámání chleba, obětní beránek, jáma lvová, jidášský peníz, pánbůh s námi a zlý pryč, šalamounské rozhodnutí, Boží mlýny, jde o dva Belzebuby.* Kulturní frazémy vycházející z řecké mytologie a z historie antického starověku se vyskytly tyto: *Achillova pata, Pyrrhovo vítězství, Damoklův meč, Augiášův chlév, sisyfovská práce, Pandořina skříňka, danajský dar, psýché* (výraz příznakově používaný jako synonymum pro lidskou psychiku z potřeby ozvláštnit text, popřípadě upozornit na erudici či rozsáhlou slovní zásobu autora, vzniklý relativizací propria – Psýché, postava z řecké mytologie). V jednom případě byl použit i frazém *Kolumbovo vejce*, který je spjatý s historickou anekdotou o Kryštofu Kolumbovi.

Frazémy kolokviální, kulturní frazémy, modifikace frazémů se využívají k cílevědomému porušování modelovosti vyjádření, podporují beletrizační tendence. Citátové frazémy cizí (převážně latinského původu) směřují naopak k intelektualizaci projevu. Tyto frazémy se vyskytují ve své původní podobě, do češtiny se nijak neadaptují

a obvykle jsou začleňovány do věty, tedy většinou nevytvářejí samostatné výpovědi: *ad absurdum, ab ovo, ad hoc, alibi, alma mater, a priori, corpus delicti, qui bono, curriculum vitae, de facto, de iure, ergo, exodus, ex post, in medias res, non plus ultra*. Tyto výrazy autoři zpravidla nepřekládají, spoléhají na jejich všeobecnou známost a srozumitelnost, popř. za svého modelového čtenáře si volí člověka s vyšším vzděláním. V některých případech však výraz překládají tak, že český překlad umísťují přímo za cizojazyčný frazém nebo jej uvozují specifickou syntaktickou konstrukcí. Toto zopakování může být rovněž chápáno jako příznakové, jako umělecká figura, např. *Qui bono? Komu to slouží?, už staří Řekové říkali: nihil novi sub sole. Nic nového pod sluncem*.

Zvláštním druhem frazémů jsou frazémy vzniklé na půdě žurnalistiky. Označují se jako frazémy typicky žurnalistické, popř. publicistické. Tyto frazémy jsou součástí samostatné kapitoly.

Autoři dále frazémy modifikují, to znamená, upravují je a proměňují. Vztahují je tak ke konkrétní situaci a konkrétnímu tématu, činí frazém aktuálním. Jedná se o jeden ze způsobů výrazné stylové aktivizace, text se stává působivějším, výrazněji působí na adresáta. Autoři modifikují frazémy v zásadě dvěma způsoby. Za prvé, připojí k původnímu frazému slovo, nejčastěji adjektivum, kterým frazém sémanticky obmění, resp. vzhledem ke kontextu zpřesní: *opožděné honění bycha zřejmě nepomůže* (Alexandr Mitrofanov, *Opožděné honění bycha*, Právo, 19. 10. 2013, s. 6), Za druhé, nahradí určitý výraz z původního frazému výrazem novým, aktualizacním, který frazém vztáhne k tématu komentáře: *to říká i Nečas, ale pravici na srdce: může být nějaké půl procento úroku rozhodující* (Marek Švehla *Půjčit, a pak se hádat*, Respekt, 19. 12. 2011 – 1. 1. 2012). Autor zde nahrazuje ve frazému *ruku na srdce* výraz ruku výrazem pravice, a to z důvodu, že v článku pojednává o tom, jakým způsobem bude politická strana ODS (tradičně považovaná za pravicovou stranu) řešit určité ekonomické problémy.

2.1.3. Slovní zásoba vymezená příznakem expresivnosti

Slova expresivní se od slov neutrálních odlišují v pragmatické složce lexikálního významu – obsahují významovou složku vyjadřující citový, emocionální vztah autora ke skutečnosti. V případě slov expresivních se může jednat o slova spisovná (hovorová) i nespisovná (zhrubělá, zveličelá, vulgární), doprovodným rysem je hyperboličnost, v některých případech (aférky, vtípek) je zdobnělna motivována ironií a sarkasmem, běžné je použití slova přejatého z cizího jazyka (optimální, konstruktivní, naivní).

Expresivní slova, slovní spojení, celé komunikáty jsou v novinových komentářích poměrně běžně, neboť souvisejí s vyjadřováním kladného nebo záporného autorova stanoviska, hodnocení nebo pohledu. Expresivita se může rovněž projevit kakofonickou nebo naopak zvukomalebnou organizací hlásek ve slově. Expresivitou se míní i nápadný, příznakový způsob užití slova, což znamená, že lexikální jednotka (od původu neutrální) nabývá expresivity teprve v určitém kontextu. V neposlední řadě je expresivita jedním z charakteristických rysů frazémů, obrazných pojmenování.

Expresivní slova a slovní spojení se vyskytla např. tato: *ejhle, helemese, heled'me, vida, a vida, panečku, aha* (kontaktové a vybízející citoslovce), *kšeft, šlendrián, křupan, fraška, šlamastyka, metrák, fízlovat, špehovat, afěrky, šmelina, šmelařina, šibeničník, zbláznit se, zešílet, kýč, zbytečný špás, podříznutí hrdla, veřejná poprava pučistů* (zde je expresivita podpořena hyperbolou), *kmotři, kolaps, šťouralové, tragická událost, dětinské chování, pokrytecký návrh, hloupé rozhodnutí, drtivý propad, elitní útvar, šok, drastická opatření, donebevolající opovázlivost, okázalý výrok, teatrální kritika, příjemní rituál, parlamentní zlozvyk, košér návrh, politický deal* (v tomto případě je expresivita vyjádřena použitím cizojazyčného ekvivalentu), *další várka pomateného plácání, podbízivé reformy, krádež, zlodějna, prachobyčejný lump, devastující zásahy do ekonomiky, fašizující tendence, nepříznivý vývoj, mrtvý politik* (ve smyslu odepsaný), *chlapáci, nezapomenutelný zážitek, obzvlášť slastné vzpomínky, kulišárna, moresy, fajšmekři, skuhrat, socka, fígl, bachař, šiknout se, průšvih, laciný vtípek, optimální řešení, konstruktivná práce, naivní scénář, šmírák, žvanírna, pinožení, estébák, zhnusení, bolístky, svinstvo, upejpat se.*

Expresivního zabarvení nabývají celé výpovědi, avšak nemáme zde na mysli větné celky s obraznými pojmenováními. Jedná se nám o to, že původně neutrální lexikální jednotky nabývají na základě kontextu expresivních pragmatických rysů: např. *nebo se držet nanejvýš diskrétně, nedotýkat se, nic nešpulit, nemlaskat a jen tak jemně přiblížit tvář k protější tváři* (Marek Švehla 2012, *Na jednu tvář, nebo na obě?*, Respekt, 19. 12. 2011 – 1. 1. 2012, s. 12). V tomto komentáři se autor věnuje tomu, že se do Česka dostává nový fenomén, a to líbání na tváře při pozdravu namísto podání rukou. S expresivním nádechem popisuje dilema, jak tento úkon správně provést, znatelná je zde i autorova ironie, která vychází z toho, že s tímto novým zvykem nesouhlasí. Tedy, takovéto vyjádření je dalším projevem (vedle obrazných pojmenování) implicitního hodnocení.

2.1.4 Publicismy a novinářská klišé

Tyto lexikální prostředky patří mezi osobité výrazové prostředky publicistického stylu obecně, vyskytují se ve všech komunikátech publicistického stylu včetně komentářů. Tyto prostředky vznikly na území publicistického funkčního stylu, odkud se rozšiřovaly do dalších funkčních stylů, zejména do tzv. průnikových pásem funkčních stylů (jazyk politiky, mluvená publicistika, styl konverzační apod.).

Jako publicismy se hodnotí zpravidla termíny a odborné výrazy, které jsou užití v novém významu než ve významu primárním (běžném, tradičním), užívají se v jiných souvislostech a „s novým obrazným užitím dochází k desémantizaci pojmenování, takže význam původních termínů se rozšiřuje“ (Minářová 2011: 210). V odborné literatuře se vedle termínu publicismus objevuje i termín publicistický frazém: „Publicistickému stylu jsou vlastní frazémy označované jako publicistické nebo publicismy“ (Čechová a kol. 2008: 255). Publicismy s frazémy spojují znaky jako expresivnost, obraznost, petrifikovanost, významová nerozložitelnost, ustálenost významu, reprodukovatelnost. Hranice mezi těmito dvěma termíny je volná a prostupná, v některém terminologickém pojetí se považují za výrazy synonymní. V analyzovaných textech se vyskytly tyto publicismy (publicistické frazémy): *politická kultura, politický předák, členská základna, svědeckví doby, fašizující tendence, triumvirát vládnoucích stran, silové ministerstvo, evropské finance, evropský establishment, politické zájmy, povstalecká bašta, parlamentní židle, mechanismy moci, tržní mechanismy, politické spektrum, časový horizont, étos kampaně, negativní volební kampaň, protikorupční politika, hmotná situace, hmotné zabezpečení, minimální stát, štíhlý stát, hodnotové priority, rozpočtové priority, schéma vládní koalice, protikuřácký fanatismus, protikrizový balíček, daňová politika, protidrogová politika, artikulovat problém, nastartování ekonomiky, mantinely společnosti, monitorovat situaci, tandem politických stran, finanční injekce, kádrovací komise, státní kasa, úřednická vláda, rozdrobení politické scény, první dáma, politická sebevražda, politický chuchvalec, finanční trhy, politická imunita, mediální hit, daňové zatížení, strážci demokracie, politické tlaky, rozdrobená společnost, katarzní efekt, rozpočtové tahanice, vytunelované banky, patová situace, inflační spirála, dopravní koridor, sociální spravedlnost, cílová skupina, úsporná opatření, chod společnosti, občanská komunikace, míra zasahování státu do ekonomiky, sestup oblíbenosti, prohlubovat povahu státu, levicové/pravicové kruhy, začíná se rýsovat složení vlády, zahozená šance, mobilizovat před volbami, krizové mechanismy, rezervoár sil, rovnováha politických sil, havarijní*

situace, ekonomický stimul, sociální jistoty, autoritářské postoje, politické zemětřesení, práh chudoby, funkční stát, právní vědomí, sympatizant levice, politický vliv, povolební spolupráce, volební účast, mediální obraz, střední třída, systém soukromého podnikání, premiérský post, církevní restituce, státní dluh, orgány veřejné správy, ekonomický vývoj, poslanecké hlasy, protikrizová opatření, zlaté období, pramen informací, mocenské ambice, katapultovat do nejvyšších pater společnosti/politiky, průřezový charakter, kriminalizace úspěšných, z podobného soudku, pro ilustraci, vydupat si post, černá listina, kacířské pochybnosti, stigma velikosti, mediální stigma, katastrofický scénář, politická křídla, tábor odpůrců, strážlivý postoj, překonat pětiprocentní práh, práh chudoby, dávat tvář a charakter, otec zakladatel, špičková/vrcholová politika, příliv hlasů, vládnoucí trojlístek, stranické legitimace, nálepkovat politiky, hradní angažmá, vytěžit ze situace maximum, bílý kůň, černé duše, mocenské choutky, razit filozofii, dlužit odpověď, je to prozaická věc, volební tah, opoziční lavice, parlamentní šachy, kriminalizace politiky.

V některých případech se publicismů, hodnoticích adjektiv ve spojení s příslušným substantivem, novinářských frazémů nadužívá, stávají se prostředky stylové automatizace a nabývají podoby ustálených slovních spojení. Takové lexikální jednotky se hodnotí jako novinářská klišé. Užívání těchto výrazů souvisí pravděpodobně s tlakem redakční uzávěrky, texty vznikají v porovnání např. s texty uměleckého stylu poměrně rychle a zároveň jsou tyto výrazy s oblastí publicistiky natolik spjaté, že je autoři samozřejmě, přirozeně, až bezděčně volí.

Nejvyšší frekvenci užití měly tyto výrazy: *horký favorit, příliv hlasů, stranické legitimace, práh chudoby/volitelnosti, politické spektrum, premiérský post, horký favorit, drtivá porážka, zahozená šance, mobilizovat před volbami, černá listina, patová situace, sestup oblíbenosti, časový horizont, prozaická věc, mocenské choutky, strážlivý postoj, úsporná opatření, politické tlaky, pro ilustraci, protikorupční politika, artikulovat problém/program/ideje, sociální spravedlnosti, monitorovat situaci, politická sebevražda, krizové mechanismy, protikrizový balíček, politická kultura, politická scéna, politické spektrum, nastartování ekonomiky, černá listina, opoziční tábor, opoziční lavice, finanční injekce, tandem stran/politiků, otec zakladatel, katastrofický scénář, kacířské pochybnosti.* Jako novinářská klišé lze rovněž označit nadužívané, uzuální metafory (zejména ve spojení s terminologií spojenou s oblastí lékařství) a opakující se přirovnání, zpravidla frazeologického původu (např. *jako pára nad hrncem, jako v rukavičkách, jako vlajkonoš, jako z klasického dramatu, jako domek/domeček z karet, jako houby po dešti, jako malinu* apod.).

2.1.5 Nová pojmenování

V prostředí publicistických textů se rovněž užívá řady nových pojmenování (neologismů). Jedná se o několik strukturních typů: a) slova přejatá z cizích jazyků, adaptovaná do češtiny nebo se vyskytující v citátové podobě, v řadě případů kolísajících v pravopise, v odborné literatuře (Minářová 2011, Čechová 2008, Bartošek 2002) se hodnotí jako slova módní: *lídr, lídryně, boss, konsenzus, know how, image/imidž, masmédiu, videoklip, surfovat, komunikovat, internetový, virtuální, bulvár, bonus, celebrita, chat, kreativní, mobilní, show/šou, speciální, blog, reality show, lobby, holding, management, brífing, underground, comeback, genderový, tender/tendr, grant, debutový, summit, spam, webový, digitální, kreditní, emise, firma, firemní, globalizace, globální, hypoteční, alternativní, alternativa, klientelistický, makléř, lajkovat* apod., b) pojmenování vzniklá apelativizací proprií (uplatňuje se zde tendence k univerbizaci, jazykové ekonomii, jazykové hře, tendence k vyjádření výraznému, neotřelému, svěbytnému): *klausovský, klausovství* (od Klaus), *zemanovský* (od Zeman), *nečasování* (od Nečas), *julínkovatět* (od Julínek), *rathovatět* (od Rath), *kalouskovský* (od Kalousek) *albanizace* (od Albánie) *putinovatět* (od Putin), c) z těchto výrazů z úsporných důvodů vznikají kompozita (*proklausovský, protiklausovský, neklausovský, promandelovský, antizemanovský*), d) skládání je celkově produktivním typem při vzniku nových pojmenování: *eurooptimista, europesimista, eurohujer, europarlament, euroval, islamofobie, eurobond, eurozóna, penězovody, pravdoláskaři, nadstandardní, kontraproduktivní, restrukturalizační, protikorupční, multimedialní, ultrakonzervativní, supervolební, velkometrážní, nízkonákladový, nízkoprahový, sebelež, ministrana, pidistrana, předvolební, euroúředník, ekotrň, nadstranický, protiváha, sebezprezentace, velkokoncern, biopotraviny, přeobsadit, smysluplný, pestrobarevný, prohospodařit, multikulturní, mikroskopický, superlídr, dekomunizace, depolitizace, monstrance, supervěc, šéffinanc, převolit, supervolební* apod., e) slovesa přejatá z cizího jazyka a adaptovaná prostřednictvím českých prefixů: *zefektivnit, zainteresovat, odstartovat, zafinancovat, zprivatizovat, vyprofilovat, zdefraudovat, zalobbovat, zregulovat, zaevidovat, prolustrovat, dofinancovat, spolufinancovat, financovat, zaspolufinancovat, překombinovat, zaimitovat, vyfaulovat, odkriminalizovat, oddémonizovat, vylobbovat, vydefinovat, předdefinovat, zrestartovat, odideologizovat, vydiskutovat, vyeliminovat, sebedefinovat, spoluinvestovat, vykrytalizovat, spoluexistovat, přeúvěrovat, vysoutěžít* apod., f) nová pojmenování vznikají také příznakovým použitím sufixu –ismus: *dalajlamismu, NGOismus, kluasismus*

g) vytváření sousloví motivovaných určitým vzorem: *arabské jaro* (pražské jaro), *chrastavský atentát* (sarajevský atentát), *náhubkový zákon* (pendrekový zákon), *Nagygate* (aféra Watergate) h) zkratková slova mající charakter slangových výrazů: *topka*, *vévěčka*, *ódéeska*, *Setuza*, *NERV*, *ČEZ* (buď fungují jako zkratky iniciálové, nebo jsou připojeny pádové koncovky *NERVu*, *ČEZu*).

2.1.6 Výrazy zobecňující sdělení

Mezi zpravodajským stylem a stylem analytickým dochází k distribuci jak tematické (v komentářích se rozebírají události ze zpráv), tak i jazykové. Výrazy zobecňující sdělení jsou jedním z prostředků, které komentář přijal ze zprávy. Jedná se o prostředek jazykově automatizující, založený na zneurčitění propozice. Motivace k jejich užití je různá: „Buď autor projevu není o skutečnosti podrobně informován a konkrétní údaje nezná, nebo se vědomě snaží zachovávat určité zásady diplomacie, podrobnější fakta neuvádí a tam, kde bychom očekávali konkretizaci činitele děje, je shrnující výraz s významem širokým, obecným“ (Čechová a kol. 2008: 257). Jedná se o tyto případy: *vzdušné síly*, *parlamentní síly*, *finanční zdroje*, *masy*, *přírodní/kriminální živly*, *odborná veřejnost*, *mezinárodní obrana*, *vládnoucí kruhy*, *sněmovní kuloáry*, *odpovědná/vedoucí místa*, *nemajetné vrstvy*, *střední třídy*, *politická/bankovní/podnikatelská scéna*, *mechanismy moci*, *právnícké subjekty*, *samosprávné celky*, *vládnoucí strany*, *regionální partaje*, *demokratické principy*, *liberální kruhy*, *skryté síly*, *oficiální/neoficiální/polooficiální struktury*, *regionální organizace*, *legitimní/nelegitimní/pučistická vláda*, *západní média*.

2.1.7 Odborná terminologie

Publicistický styl obecně je v těsném kontaktu s politickou, ekonomickou, obchodní, finanční, diplomatickou, kulturní, sportovní sférou, a přejímá tak i výrazy a obraty typické pro ně (Čechová a kol. 2008). Jedná se zejména o přejímání odborné terminologie: a) finanční *kapitalismus*, *státní bankrot*, *rozpočtová bilance*, *anonymní akcie*, *rozpočtový schodek volební preference*, *rozpočtové provizorium*, *finanční trh/trhy*, *inflace*, *deflace*, *daňový poplatník*, *veřejné finance*, *lustrace*, *fiskální pakt*, *regulace*, *deregulace*, *export*, *import*, *aktiva*, *centrální banka*, *obchodní banka*, *audit*, *bezhotovostní platba*, *cenné papíry*, *fiskální politika*, *investiční fond*, *makroekonomický dosah*, *minimální mzda*, *poptávka*, *nabídka*, *reálná mzda*, *reálná hodnota*, *míra nezaměstnanosti*, *míra inflace*,

životní minimum, likvidita, valuty, spotřební koš, důchod, b) právní apartheid, legitimita, identifikace výrobce, Evropská unie, Evropský parlament, Evropská komise, Evropská rada, Evropská centrální banka, Mezinárodní měnový fond (a řada dalších oficiálních názvů institucí, typickým znakem je uvádění těchto názvů v podobě zkratk, všeobecně známých a rozšířených – EU, ECB, MMF aj.), pluralitní demokratický režim, akcionář, bytové družstvo, dozorčí rada, darovací smlouva, představenstvo, ochrana spotřebitele, mezinárodní smlouva/úmluva, promlčecí lhůta, kolektivní člen, referendum, antisemitismus, rasismus, žaloba, obvinění, viník, státní zástupce, advokát, soudce, kartel c) politologické cordon sanitaire, volební preference, reforma, časový harmonogram, regionální zaměstnanost, majorita, minorita, populismus, pragmatismus, utilitarismus, nadpoloviční většina, politický mandát, parlamentarismus, klientelismus, komunismus, socialismus, maastrichtská kritéria, abdikace, banánová republika, centralizace, decentralizace, emancipace, subsidiarita, krajní levice, krajní pravice, autonomie, memorandum, protekcionismus, koalice, kandidát, postkomunismus, imunita, inaugurace, politický střed, středová strana, investigace, opoziční smlouva, opoziční tolerance, velká koalice, občanská iniciativa, exilová vláda, reakcionářství, dezinformace, revanšismus, nárazníkový stát, bipolární svět, abdikace, despocie, demagog, demagogie, populismus, populist, konsenzus, loutkový režim, lobbista, lobování, demise, vláda v demisi, občanská společnost, nezávislé iniciativy, diskurs, politický program, protisystémové strany, doktrína, přímá demokracie, zastupitelská demokracie, právní stát aj., d) terminologie z dalších vědních oborů (u řady těchto termínů, včetně výše uvedených, dochází k sémantickým posunům, zejména ke generalizaci, rozšiřování, významu; viz publicismy, obrazná pojmenování) – morálka, mrav, mravnost, konvence, svědomí (názvosloví z etiky), podstatné jméno, přídavné jméno, sloveso, slovo, věta, uvozovky, sémantika, slovní zásoba, rétorika (jazykovědné termíny), svatořečení, biskup, arcibiskup, kardinál, beatifikace, kanonizace, Svätý Otec, papež, církev, mše, primas český (církevní terminologie).

Je patrné, že nejproduktivnějšími oblastmi jsou právní, ekonomická a politologická terminologie, což vyplývá z hlavních tematických oblastí, kterým se autoři komentářů věnují (politika, makroekonomická i mikroekonomická témata, obecně společenská problematika). Explicitně se zde projevuje vztah mezi tématem či obsahem komentáře a volbou jazykových prostředků. Zároveň použití odborné terminologie podporuje tendenci intelektualizaci projevu. Jedná se ve většině případů o termíny všeobecně srozumitelné, avšak i tak je k jejich porozumění nutný určitý všeobecný přehled

a znalosti. To je znásobeno tím, že tyto termíny nejsou v textech sémantických objasňovány; autoři je používají bez jejich výkladu a ozřejnění.

2.2 Analýza jazykových prostředků syntaktických

Pro syntax novinových komentářů jsou typické složité větné konstrukce, odrážející argumentační a persvazivní charakter textu. V analyzovaných textech převládají souvětí nad větami jednoduchými (a to obvykle v poměru 2:1) – např. v komentáři Michala Mocka *Egypt: osud rozděleného lidu* (Právo, 17. 8. 2013, s. 6) bylo z celkového počtu 25 větných celků 21 souvětí (z toho 18 souvětí složitých) a pouze 4 věty jednoduché. Komentář Martina Weisse *Obama ve formě* (Lidové noviny, 18. 10. 2012, s. 10) se skládá z 15 větných celků, z toho 10 je souvětí (4 jsou složitá) a 5 vět jednoduchých. V komentáři Martina Zvěřiny *Nechutné, či trefné?* (Lidové noviny, 12. 10. 2013, s. 10) složeném z 10 větných celků se vyskytuje 7 souvětí (z toho jsou 2 složitá) a 3 věty jednoduché. Komentář Luboše Palaty *Premiér Robert Fico by neměl být prezident* (Mladá fronta Dnes, 9. 12. 2013, s. 11) složený z 26 větných celků obsahuje 18 souvětí (z toho 10 je složitých) a 8 vět jednoduchých. V komentáři Erika Taberyho *Přímý prezident* (Respekt, 19. 12. 2011 – 1. 1. 2012, s. 13) je ze 27 větných celků 21 souvětí (6 je složitých) a 6 vět jednoduchých, komentář L. Zlámalové *Státní exekuce* (Lidové noviny, 7. 9. 2013, s. 10) sestávající se z 10 větných celků je tvořen 8 souvětími (1 je složitá) a 2 větami jednoduchými. Komentář Jana Kellera *Zemanovci v autu* (Právo, 24. 8. 2013, s. 6) složený z 15 větných celků obsahuje 11 souvětí (3 souvětí jsou složitá) a 4 věty jednoduché. Komentář Jana H. Vitvara *Pražský hrad za Miloše Zemana* (Respekt, 25. 2. – 3. 3. 2013, s. 15) obsahuje 27 větných celků, a to 17 souvětí (4 jsou složitá) a 10 vět jednoduchých.

Vyšší počet vět jednoduchých se objevuje v komentářích ve dvou případech. Za prvé, pokud autor usiluje o navození určitého estetického dojmu, v případě beletrizace komentáře: např. *netrvalo to ani minutu. Pak se ozval potlesk vládních poslanců. V opozičních lavicích bylo ticho. Premiér Viktor Orbán se usmál* (Martin M. Šimečka, *Maďarský válec*, Respekt, 18. – 24. 3. 2013, s. 14). Za druhé, chce-li zdůraznit sdělované informace: např. *důvěra v EU ve většině zemí klesá. Největší pokles je zaznamenáván už po řadu let ve Francii. Počátkem devadesátých let patřili Francouzi k velkým příznivcům sjednocené Evropy. Pouze zhruba čtvrtina obyvatel této země měla k projektu integrace výhrady. Stoupeni levice přitom vítali sjednocování Evropy výrazně častěji než pravicový*

vůli. *Proč tolik Francouzů zanevřelo na EU?* (Jan Keller, *Kdo se bojí Evropy*, Právo, 25. 5. 2013, s. 6).

V komentářích se setkáme s modifikovanými syntaktickými konstrukcemi. Není to prostředek specifický pouze pro komentáře, popřípadě publicistický styl. Takovéto modifikace se vyskytují i v jiných funkčních stylech, zejména však v uměleckém stylu. Zvláště v případě parcelace, kompletace a osamostatňování hlavních a vedlejších vět lze tyto modifikace považovat za projev stylové aktualizace, neboť tímto způsobem autor určitou část výpovědi zdůrazňuje a vytýká a toto vyčlenění záleží zcela jen na jeho rozhodnutí a formulačních dovednostech.

Termín parcelace značí vydělení či osamostatnění tematické části výpovědi: *často skuhráme na špatnou pozici Česka ve světě i v Evropě. Třeba ve stavu silnic (77. místo ze 144 zemí), ochraně minoritních akcionářů (79. místo) či kvalitě vzdělávacího systému (59. místo); možná by to stálo za výlet. Do Španělska; jak má být vláda potom stabilní? Nemůže být. Z podstaty věci; bude kandidovat v předčasných volbách. Ve Zlínském kraji; heslo „mládí vpřed evokuje komunisty a „karlínské kluky“. Nebo politické alternativce, třeba piráty. Či alespoň politiky jako Karla Březinu a Kristinu Kočí; to abychom pak měli Zaorálky dva. Pro zámoří a pro Brusel; co bylo dál, si většina čtenářů pamatuje. Včetně zlidovělého Silou, Kaťuško, silou. A jsem připraven důvěřovat. A doufat; jestli bude znovu dávat přednost tomu, co jí tak vadí a přitom to stále podporuje. Tedy agresivitu, hrubost a přehlížení klientelismu nebo populistickým řečem na jakékoli téma; ta popsaná emoce vzteku na všechno a na všechny sedí i na voliče Okamury, Babiše, Bobošíkové i Zemanovců. S jedním rozdílem. Toto není happening; uvidíme, jak na to budou reagovat ti, kterých se to bezprostředně týká. Policisté i státní žalobci.*

Kompletací se rozumí vydělení, osamostatnění tematické části: *vnějších nepřátel, na nichž by se dala vybíjet frustrace z těžké krize, je víc než dost. Berlín, Brusel, Moskva; Fico je politik bojovník, který pořád s někým válčí, i když vlastně ani nemusí. Muž v nejlepších letech, s viditelným přebytkem testosteronu, na vrcholu sil.*

Další typ modifikace představuje osamostatňování vět vedlejších a vět hlavních: *Možná by mu to i prošlo. Kdyby to byla pravda; sociální demokraté mohou vládnout vcelku úspěšně. Pokud se poučí z dřívějších chyb; nelze jim upřít organizační a dramaturgický um. Ale to je tak všechno; to kladivo může dopadnout docela dobře na celou řadu z nás. A to i když se nechodíme bavit na hardcore party. Nebo jak se to jmenuje; jako důvod uvedli neschopnost OSN řešit konflikty a spory od toho syrského přes ten palestinský. A nechotu světovou organizaci reformovat; odpovědi se dočkala. Že si léčí*

své bolístky; z pohledu na některé zdravotnické části předvolebních programů se dělá špatně. Což pochopitelně zvláště u tohoto tématu není dobré; v takovém systému nevitězí nejlepší a neobíhají volně informace. A přesto to nějak funguje; debata měla být věnována domácí politice a na téma Libye došlo vlastně náhodou. A tady Romney nebyl ve svém živlu; uznat chybu a zavčas vzít zpět rozhodnutí, které se ukázalo být špatné, je umění! A zaslouží si ocenění; bude se prohlubovat odpor těch, kteří jsou závislí na sociálních dávkách. A těch jsou miliony; jedno je jasné. Že nastala doba kriminalizace politiky.

Jinou užívanou modifikací syntaktickou konstrukcí jsou elipsy (výpustky). Jedná se o vynechání větného členu nebo části věty obsahující informaci, která je adresátovi známá, vynechání vydedukovatelných, vyvoditelných částí výpovědi. Elipsa je tedy prostředek jazykové ekonomie: *jinými slovy, méně by bylo více; dále* (jsme se dozvěděli), *že říká...*; *má předpoklady vyhrát parlamentní volby. A (má předpoklady) předejít Dzurindu v délce působení v čele vlády; neduhy typické pro Evropu jsou i v českém prostředí zakořeněny velmi hluboko. Do té míry (jsou zakořeněny), že termín...*; *tento boj mu nemůže přinést vítězství, jen (mu může přinést) další prohru; ládní program zatím není, o to silněji běží debata o členech vlády. Kolik (jich bude) a kdo (to bude); před trhem si zkrátka v technologickém světě nemůže být nikdo jistý, ani jeho největší ikony (si nemohou být před ním jisté); není to ničí vina, možná (to není vina) ani jeho, prostě režie je krutá profese; Den české státnosti má v soustavě našich svátků trochu zvláštní postavení. Už jen tím (má to zvláštní postavení), že měl pohnutý osud; vynese to 17 ministrů, s premiérem (to vynese) 18.*

Vysokou frekvenci užití jsme zaznamenali u parentezí (vsuvek), které rovněž řadíme mezi prostředky modifikace syntaktických konstrukcí. Autoři je nejčastěji oddělují závorkami, popřípadě pomlčkami či čárkami, a sdělují v nich informace, kterými dále zpřesňují, vysvětlují, konkretizují, doplňují, blíže vymezují a specifikují, v některých případech hodnotí hlavní výpověď: *řada jeho návrhů, i těch rozumných, přitom možná zbytečně zapadne; opakování této teze na nejrůznějších fórech dává v současnosti – vzhledem k reálným pravomocem prezidenta a k existenci pravicové vlády škrťící veřejné finance – malý smysl; sociální demokraté společnost pečlivě dělí na my (naši potencionální voliči, tedy ti, kdo budou brát) a oni (ti, kdo budou platit); nový poslanec Pekárek (do čtvrtka ODS) ne ve sněmovně nemůže cítit dobře; ale k přání úspěchu – v Gauckově smyslu – se můžeme jen připojit; jenže kromě komunistů o volby nikdo fakticky (verbálně se projevují jinak) nestojí; česká ústava ukládá premiérovi povinnosti (předseda vlády organizuje činnost vlády, řídí její schůze, vystupuje jejím jménem a vykonává další činnosti,*

kteře jsou mu svěřeny ústavou), avšak neuděluje mu žádné pravomoci; srovnajte Reha s Hankem Paulsonem, který byl americkým sekretářem pokladny (tedy zhruba ministrem financí) v kritickém období po pádu Lehman Brothers; banky a střadatelé v zemích bankovně zdravích (a to ČR je) by jednou sanovali banky a střadatele v zemích bankéřsky nevázaných; prezidenta také – již podruhé za několik měsíců – ubytoval ve svém penzionu; po včerejším verdiktu římského soudu, který (zatím nepravomocně) poslal Silvia Berlusconiho na čtyři roky do vězení; souběh obou zmíněných faktorů tudíž může potencionálně nadpoloviční pásmo středu a pravého středu připravit o alespoň matematickou možnost vládnout (reálně by se vyjmenovaný sortiment na vládě asi nedohodl); prudce klesla nemocnost (poprvé od roku 1993); reprezentace G20 je daleko proporčnější (demokratičtější) než reprezentace Rady bezpečnosti; vítězství pravice v posledních volbách (převzetí moci po nich) bylo vlastně svého druhu optickým klamem; semitští obyvatelé (jediný semitský jazyk psaný latinkou!) jsou katolíci; nikdo, snad kromě lékařů, nechce prezidentovi jeho koníček zakazovat; pohrozil Sýrii vojenským úderem právě kvůli užití chemických zbraní (proč a jak odhodlaně to myslel, je jiná otázka); naproti tomu předseda TOP 09 prohlásil (a jeho straničtí kolegové to později potvrdili), že nemáme jinou možnost než půjčit.

Zvláštním druhem parentezí jsou tzv. parenteze specificky žurnalistické (srov. Minářová 2011: s. 224). Jedná se relativně omezený repertoár jednotlivých vsuvek, které se používají k odkazování na autoritu, tedy jako forma argumentace. Výpověď tímto způsobem získává vyšší míru věrohodnosti. Vyplývá z toho, že podporují persvazivní funkci komentáře, avšak je pro ně typická rovněž stereotypnost, ustálenost a výše zmíněná repertoárová uzavřenost, to znamená, že jsou i prostředkem stylové automatizace.

Parenteze specificky žurnalistické se vyskytují ve dvou typech: a) autor se dovolává obecně známého, veřejného mínění: *jak říká staré české přísloví; jak známo, nic netrvá věčně; jak známo, Bohuslav Sobotka nikdy nebyl Zemanovým favoritem; jak se v českém politickém rybníčku říká; jak se lidově říká; jak se občas říká, jak říká Ústava;* b) autor se dovolává svědectví konkrétního pramene: *jak uvedla na svých oficiálních webových stránkách; přijetí nabídky práce, jak tento list tvrdí od počátku nouzi, není úplatek; byla to reforma pravicové vlády, jak připomněl ve svém úvodním projevu; je sice pravda, jak tvrdí opoziční poslanec Jandák; toto jsou možné scénáře, alespoň jak uvádějí zahraniční médie; jednalo se pravděpodobně o další snahu zamést případ pod koberec, jak jsme se mohli dočíst minulý týden v článku kolegy Rovenského; předsedova pozice není úplně silná, jak uvádějí lidé z nejužšího vedení strany; jak uvedla mluvčí úřadu; Evropská*

unie je hrozbou pro demokracii evropských států, jak napsal ve svém článku Václav Klaus; jak stojí v prohlášení vlády; jak je uvedeno v koaličním dokumentu.

2.2.1 Specifické syntaktické prostředky

Syntax novinových komentářů nevybočuje „ze syntaktické podoby kultivovaného oficiálního textu“ (Minářová 2011: 224). Specifickými jazykovými prostředky syntaktickými jsou shodný atribut implicitní, konstrukce s nepůvodními předložkami a vytčené modální výrazy.

Shodný atribut implicitní patří mezi jevy eliptické. Kondenzuje výpověď, která by se v jiném kontextu musela vyjádřit opisem, popřípadě celou větou. Patří mezi prostředky stylové aktualizace, ozvláštňuje komentář, avšak pokud je nadužíván, stává se prostředkem automatizujícím. Konkrétní kolokace, které tímto způsobem vznikají, mají velmi blízko publicismů, resp. shodný atribut implicitní by se dal označit za jeden z prostředků, jak se publicismy tvoří. Tento atribut bývá často vyjádřen adjektivem terminologického původu: *diskutovaný problém, motorová/zelená nafta, kalamitní situace, zelený byznys, zlatý padák, prezidentská kancelář, náhubkový zákon, opoziční poslanci, miliónový dar, globální hit, politický guláš, metanolová kauza, ropný večírek, politický kuloár, kapitálová velmoc, počítačový mozek, volební horečka, mediální/politický střet, ideová srážka, daňové prázdniny, cenová válka, klimatická konference, hypoteční bublina, sexuální turistika, inflační kolotoč, internetová kriminalita, úvěrové žně, politický marketing, emisní dovolenky, čínský kapitál, francouzská lekce, unijní paralýza, televizní silvestr, lobbingský král, energetický kolos, očekávaný zlom/vývoj, ozdravné procesy, penzijní reforma, vývojový scénář, povolební kroky, zelení rebelové, zelený kompromis, automobilová jednička, stranická dvojka, ústavní čtveřice, rudá veselice, dětská kriminalita, dolní lid, ekonomický vliv, fungující systém, politický boj, navrhovaný konsenzus, barvitá ilustrace, pravicový/levicový/nerozhodnutý volič, ústřední téma, populistická strana, ostravský sjezd, prezidentská volba, zahraniční investoři, stranické špičky, volební kandidátky, prezidentská kampaň, rostoucí zadlužení, dosavadní vývoj* apod.

Konstrukce s nepůvodními předložkami jsou prostředkem syntaktické kondenzace, a to jazykovým prostředkem výrazně automatizovaným (frekvence opakování je vysoká). V komunikátech se vyskytují celé z automatizované konstrukce s nepůvodními předložkami: *v rámci zachování zdravého rozumu, v souvislosti s vývojem na Ukrajině, v zájmu kolektivní bezpečnosti, v duchu reform, v zájmu prohlubování spolupráce,*

v důsledku nestabilní situace, z hlediska dlouhodobé koncepce, v zájmu nás všech, vzhledem k možnostem ministerstva, na rozdíl od předešlých voleb, s ohledem na všechna nebezpečí, prostřednictvím svého mluvčího, vzhledem ke své podnikatelské minulosti, formou daňových paušálů, namísto konstruktivního řešení, kolem dvou procent, namísto svého šéfa, během několika málo hodin, vlivem těchto událostí, pomocí několika bezúročných půjček, vinou vlastní nezodpovědnosti, díky svému „zlému psovi“, ústy svého předsedy, cestou rozpočtové odpovědnosti, vzhledem k vlastním problémům, s ohledem na snižující se preference, v důsledku stoupajících cen, místo ztřejsí debaty, doprostřed vlastních řad.

V analyzovaných komunikátech se objevily i modální výrazy stojící na začátku výpovědi, oddělené čárkou. Jejich užití souvisí s hodnoticí a postojovou stránkou komentářů. V konkrétním kontextu mají tyto výrazy expresivní zabarvení. Autoři jimi odpovídají na otázky, které si sami pokládají. V jiném případě prostřednictvím nich přímo hodnotí. Komunikát tak nabývá na životnosti, spontánnosti, přibližuje se mluvenému projevu: *jasně, někdo chce zlikvidovat nepohodlného soupeře, to je ono; Že by tolik milovali armádu? Ne, starostům zjevně nevoní proměna celého vojenského prostoru v CHKO; prosím, pan prezident má na svůj názor svaté právo, ale v tomto se mylí; ano, Mandela se bál, ale strach potlačil a navenek působil vyrovnaně; aha, tak v tom byl asi háček; jistě nemusíme se obávat tak drastických opatření; samozřejmě, nikdy není tak špatně, aby nemohlo být ještě hůř; je toho prezident Zeman schopen? Klidně, přinese mu to přece další posílení jeho pozice; bylo to opravdu nutné? Samozřejmě, bez tohoto kroku by se prezident Obama nikam neposunul; vláda tak získá mandát vládnout na příštích deset měsíců. Jistě, pro sociální demokraty to může být přitažlivé; doktor Sváček má možná dojem, že tehdy ho předseda soudu Rychetský chtěl. Ano, v té době vypadal Sváček přijatelně; bylo tomu tak však i ve skutečnosti? Možná, ale člověku se tomu jaksí po předešlých zkušenostech nechce věřit; pravda, Zemanovi nahrál vývoj událostí; naštěstí, vláda se zachovala poměrně rozumně.*

2.3 Grafické prostředky

Vysokou frekvenci jsme zaznamenali u použití pomlčky (dvojtečky). Autor tak výrazně odděluje část výpovědi, často se jedná o její jádro, o část významově nejdůležitější, čímž tuto část zdůrazňuje a zřetelně upozorňuje na to, co sám považuje za podstatné: *a občanům ukázal, jak hlava státu může poškodit zemi v zahraničí – kvůli svým*

extremistickým názorům není zván do významných demokratických zemí; zatněte zuby a opatrně ji přivítejte – v naději, že se Arabové odvrátí od její zhoubnější podoby; míra kriminality je stále jedna z nejhorších na světě – ačkoli je pohled na zemi u Mysu naděje pokřiven tím, že západní média referují skoro jen o tamní zločinnosti; tento systém nepadl jen zásluhou Mandely – na tak velký převrat je role jakkoli významné osobnosti přece jen příliš malá; zažil s firmou hluboký pád, pročez ji musel opustit též – a připravil tím půdu pro Jobsův slavný návrat; jednoduše řečeno – lidé mají tendenci volit toho, kdo méně vadí; TOP 09 se tak sice přiblížila naplnění svého strategického cíle: stát se dominantní stranou pravého spektra; Saúdská Arábie není v syrském konfliktu nestranným pozorovatelem – Rijád je jedním z podporovatelů povstalců; a to i navzdory silnému lobbingu dotčených bank – a s nimi vlastně celé Wall Street; jedna odpověď je jasná: potřebujeme nové volby; média si všimla i financování prezidentské kampaně Miloše Zemana – a našla sponzora, který přiznává, že peníze na Zemanův účet neposlal za sebe; Vylita byl a je na ministerstvu mužem, který se snaží udělat pořádek v zadávání armádních zakázek – je otcem dva roky starého auditu, který odhalil chyby v zadávání státních zakázek; i to je dvousečné – překročení dluhu totiž nebude snadné rychle korigovat; a nutno dodat – má to grády; tedy pokud nebudou vládnout v demisi až do řádných voleb – i to může mít nakonec Zeman v plánu; to včetně záměru, kvůli kterému už dostali od pravice za uši – spolupracovat v určité formě také s KSČM; ono to však není ani nutné – pokud zvládneme vedení sporů o politiku kultivovaně, bez urážek, šikany, zášti až za hrob.

Druhým grafickým prostředkem, který se v komentářích vyskytuje naprosto běžně, jsou uvozovky. Uvozovky se v komentářích používají k vyznačení: a) přímé řeči: „Proč tak najednou,“ ptal se předseda Drobílek, „taková mladá parta, vstupujete do strany? Vždyť, co si budeme povídat, ono se to teď mezi mladejma moc nenosí.“; Gary Lineker, slavný anglický útočník, prohlásil: „Fotbal je jednoduchá hra. Dvaadvacet mužů se honí devadesát minut za míčem a nakonec vyhrají Němci; b) doslovných citátů: v prohlášení vlády jsem našel i zmínku o „všestranné podpoře vzdělání, vědy, kultury a sportu“; média psala, že Nagyová „bere 274 tisíc měsíčně“ a že je to „desetinásobek průměrného platu“; a přece se Vondruš „policii vydírat nenechá“; vzbuzuje to jistou sympatii jako billboardy Stanislava Grosse „myslím to upřímně“; komunistický vůdce má dokonce za to, že „podobné snahy mohou končit různými autoritativními režimy“; svolavatel prý zaujímá „zcela nedemokratický postoj k výsledkům voleb“; nebude přece poslušný „idiotským ústavním zvyklostem“; zas až někdo vyhlásí boj „primitivnímu antikomunismu“; ruští bolševici té integraci říkali revisionismus a oportunismus“; koalice

bude dle vlastních slov „řádne hospodařit“; Haškovi tehdy děkovali za „férový souboj, který byl o programu, a ne o invektivách; Petr Nečas označil nové vedení policejního sboru za „kočkopsoidní“; c) výrazy, od nichž se autor distancuje z důvodů obsahových, stylových nebo z důvodu nespisovnosti; takováto distance záleží na individuálním rozhodnutí a záměru každého autora, umístí-li výraz do uvozovek či nikoli: *policie neřeší „politický deal“; policie jim jde konečně po „krku“; jste buď reprezentanty „staré“ nebo „nové“ strany; TOP 09 a ODS se tak „usoutěžily“ do bezvýznamnosti; ekonomické propady z „nevýroby“; děti vyrůstající v „dopadové ploše“ emisí oceláren; zároveň se nabízí „bezobrázková“, zato vysoce účinná metoda; balení tenkých „slim“ cigaret; vzpomínate na „lovce dinosaurů“ – Bártu, Kočí, Škárku; německá přízeň je u našich voličů spíše „polibkem smrti“; tu otázku nyní klade „volyňská řež“; svátky, které máme takřkajíc „v srdci“; tak jako neexistuje stav „napůl těhotná“; fakticky však „bohumínské usnesení“ postupně „vyšumělo“; „topka“ a hlavně její faktický předseda Kalousek musí již přemýšlet, kdo nahradí stále unavenějšího Knížete; držely „opoziční basu“; a pak je tu ten „obal jádra“ tvořený ideologicky indiferentními radikály; vysněná je pak jednobarevná „oranžová“ vláda; na ministerstvu financí usedne Jan „Pravačka“ Fischer; premiér nehodlá prezidentovi skočit „na špek“; nebo se vám nezdál skvělý slib „negativního“ Jiřího Paroubka; proč si má ten, kdo bere rodičovskou, připadat jako „socka“; tento program zkrátka působí jako „neufinancovatelný“; místopředsedu prostě „převolí“; v koalici se dá žít i jen na „psí knížku“; poslanci KSČM podali návrh na zrušení „malého“ i „velkého“ lustračního zákona; d) výrazy, které autor použije v opačném významu, výrazy myšlené ironicky: *stoupencům starého režimu to vyhovovalo, transformovali se v „socialisty“; Zemanova lidovost funguje jako vedlejší produkt „humoru“; opravdu „bezelstná“ pomoc; bravo, vypadá to jako vskutku „dobrý“ nápad; „křišťálově čistý“ vrchní státní žalobce; jednoznačně „promyšlený“ návrh; bude to opravdu velká „legrace“; zveřejňování se nebrání, „pouze“ jim vadí navrhovaná sankce; skutečně „neviditelný“ zákulisní hráč; Klaus teď po volbách i s dobře sehranou pomocí svého spolehlivého „nepřítele“ Zemana; e) přesné názvy: *termín „Československo“, provenience „Rakousko-Uhersko“, apoštolská exhortace „Evangelii gaudium“, značka „Made in Czechoslovakia“, kolega Štindl na stránkách tohoto listu v článku „Být tak Švýcarem“, prestižní americké noviny „The New York Times“, v časopise CI Time (Cevro Institut) vyšel článek „Visegrádská skupina v Evropské unii: Koncept minulosti, nebo nástroj budoucnosti?“.***

2.4 Kompozice komentáře

V analyzovaných komentářích jsme zaznamenaly ve shodě s odbornou literaturou tyto kompoziční postupy: 1) autor uvede názor co nejdříve, v závěru se nachází shrnutí, 2) v úvodu je zpravodajství shrnuto, událost je připomenuta, závěr obsahuje autorovo stanovisko. Tyto postupy jsou modifikovány v řadu kompozičních variant. Zároveň je nutné poznamenat, že kompozice komentářů je značně individuální a nejednotná. V některých případech nelze zcela přesně rozlišit jednotlivé části horizontálního členění, protože úvod i závěr splývá se statí. Toto splynutí se projevuje i v rovině grafické, neboť tyto části tvoří jeden odstavec.

Při této analýze se držíme tradičního dělení horizontálního členění textu na úvod, stat' a závěr a porovnáváme mezi sebou jednotlivé typy úvodů a jednotlivé typy závěrů, nikoli výstavbu celých komentářů. Stati, která představuje hlavní argumentační a persvazivní centrum komentáře, resp. argumentačním, přesvědčovacím a získávacím prostředkům, které jsou v ní obsaženy, se detailně věnujeme v následující kapitole.

2.4.1 Úvod komentáře

Prvním z typů úvodu je úvod s rysy zobecnění, shrnutí, úvod rekapitulující. Základním typem je prostá rekapitulace události: *ministryně kultury v demisi Alena Hanáková rozhodla, že dům v památkově chráněné oblasti na rohu Václavského náměstí a Opletalovy ulice v centru Prahy nebude památkově chráněn. Nezabránilo jí v tom ani vlastní rozhodnutí, že k 30. červnu podala demisi svému premiérovi, jenž ji však předešel a vlastní demisi její rozhodnutí odejít prakticky zrušil* (František Cinger, *Bouchnutí rázítkem na odchodnou*, Právo, 4. 7. 2013, s. 6).

Tato rekapitulace může být vyjádřena i stylově příznakově, kdy autor použije tropů či figur: *vývoj na české politické scéně v posledních dnech učinil z voličů liberální levice politické bezdomovce. Sociální demokracii, k níž se mnozí tito voliči v posledních letech přiklonili, protože v ní probíhaly modernizační pokusy, těžko mohou po úspěšném dobytelském nájezdu prezidenta Miloše Zemana a jeho spojenců na ČSSD volit* (Jiří Pehe, *Kam se vrátí voliči, kteří přišli o politický domov?*, Právo, 10. 8. 2013, s. 6).

Modifikaci tohoto kompozičního postupu představuje shrnutí určitého delšího časového úseku. Takovýto začátek pak slouží jako východisko k detailnější analýze:

v posledních dvaceti letech byly síly pravice a levice u nás vzácně vyrovnány. Dokazovaly to volební výsledky, které končily patem (Jan Keller, Čtvrčení levice, Právo, 17. 8. 2013, s. 6).

Další modifikací shrnujícího úvodu je retrospektivní úvod, v němž autor velmi kondenzovanou formou představuje historický vývoj nejrůznějších politických, ekonomických, válečných události či stručné životopisy osobností: *věřím v zářnou budoucnost BlackBerry, ta firma tady zůstane, nechal se před několika dny slyšet John Sculley, někdejší nejvyšší šéf Applu. Na nakousnuté jablko jej roku 1983 navnadil sám Steve Jobs. Přetáhl jej tehdy společnosti PepsiCo, v níž Sculley prezidentoval, proslulým popíchnutím, zda chce celý život prodávat slazenou vodu, anebo společně změnit svět. Po pár letech se však místo toho jen společně pohádali a Jobs byl z Applu vystrnaděn. Sculley pak s firmou zažil lehký vzestup a hluboký pád, pročež ji musel opustit též – a připravil tím půdu pro Jobsův slavný návrat v druhé půli devadesátých let (Lukáš Kovanda, S Jobsem v zádech, Lidové noviny, 12. 10. 2013, s. 10).*

Jindy se takového úvodu, shrnujícího delší časové období, využívá jako historické paralely k současným událostem: *stoupenci myšlenek solidární ekonomiky a samosprávné demokracie, tedy myšlenek komunismu, nemohli být nikdy příliš nadšeni z dobrých volebních výsledků českých komunistů. Ti už za první republiky spojili svůj projekt se sovětskou diktaturou, která se brzy vyvinula v krutou parodii komunistických představ. V roce 1946 se vezli na vlně vypjatého nacionalismu. Obojí poznamenalo jejich projekt – stal se nacionalistickou diktaturou, navíc kontrolovanou SSSR. Současná KSČM je jistě dědičkou této diktatury. Nic pro skutečné komunisty (Ondřej Slačálek, Děkujte bohu za komunisty, Lidové noviny, 18. 10. 2012, s. 11).*

Další modifikaci představuje úvod, v němž autor přednese ústřední teze, které považuje za platné, a naznačí tak zároveň téma celého komentáře: *lidí je mnoho a jejich životy jsou krátké. Naproti tomu společnost trvá, i když v ní dochází k neustálým proměnám, vzniku a zániku jednotlivých skupin a celých systémů, jako například práva, politiky nebo hospodářství. A přece se neustále ptáme na možnosti a míru toho, jak jednatlivec může ovlivnit vývoj společnosti a změnit ji například prosazením konkrétní ideologie, vize nebo politického programu (Jiří Příbáň, Vítězství ústavního populismu, Lidové noviny, 5. 10. 2013, s. 10).*

V jiném případě autor použije takových obecně platných tezí jako vzoru či ideálu ke konfrontaci s událostí, kterou analyzuje: *měřítkem dobrého soudce bývá to, zda dokáže při rozhodování odclonit svůj osobní názor na pachatele a společenskou objednávku. Tedy*

nesoudí životní styl, nesympatické chování nebo extravagantní názory, ale výhradně podstatu trestného činu. Už druhý český soudce ale v krátké době ukazuje, že právě s tímhle má docela velký problém (Petr Třešňák, *Rychlý konec divných lidí*, Respekt, 9. – 15. 1. 2012, s. 13).

Jindy se nejedná o teze či ideje, ale o historickou zkušenost, běžný stav, postup či v určitém jednání běžná rozhodnutí. To opět slouží ke konfrontaci s konkrétní rozebíranou situací, která se v takovém porovnání jeví jako nestandardní, či dokonce řešená nesprávně: *i když to tak dnes rozhodně nevypadá, původním posláním politiky bylo řešit vnitřní problémy země a její vztahy k jiným zemím. Zní to až neuvěřitelně, ale moderní politika se skutečně formovala proto, aby sloužila jako nástroj, s jehož pomocí budou podle stanovených pravidel prosazovány zájmy a potřeby jednotlivých skupin obyvatel* (Jan Keller, *Občané coby rukojmí*, Právo, 27. 7. 2013, s. 6).

Gnómický charakter má rovněž úvod, v němž autor cituje výrok nějaké autority. Citát je obvykle doplněn dalším vysvětlením, poznámkami, popřípadě je parafrázován: *německý sociolog Ulrich Beck je autorem termínu „organizovaná nezodpovědnost“. Označuje jím situace, kdy dojde k nějaké havárii, a přesto nikdo za nic nemůže. Všichni, kdo o věci rozhodovali, jsou schopni prokázat, že oni si své povinnosti splnili podle předpisu. „Taková havárie,“ poznamenává Beck, „se vlastně z hlediska úředního vůbec neodehrála.“ Beckovy práce nejsou u nás příliš známy, premiér Nečas je však musí mít prostudovány velice podrobně* (Jan Keller, *Já nic, já premiér*, Právo, 11. 5. 2013, s. 6).

Shrnující úvod (jakéhokoli podtypu či modifikace) autoři rovněž zakončují řečnickými otázkami, na které se v argumentační části snaží nalézt odpovědi: *má-li mít úřad veřejného ochránce práv smysl, musí ho zastávat přirozená autorita. To je jasné jako facta, uvědomíme-li si, že ombudsman moc formálních pravomocí nemá. Je to typický úřad toho typu, kterému dává tvář i charakter otec zakladatel. Je samozřejmě otázka, zda nyní odcházející Pavel Varvařovský dostal roli Otakara Motejla. Ale těžko někdo popře, že práci ombudsmana vykonával v jeho intencích. Kdo a co přijde po něm?* (Zbyněk Petráček, *Motejlův úřad*, Lidové noviny, 12. 12. 2013, s. 10).

Druhým ze základních typů úvodu je ten, kdy autor uvádí adresáta do středu události, in medias res. Takový komentář nezačíná ani obecným úvodem, ani explicitním vyjádřením vlastního názoru, ale rovnou se soustředí na konkrétní událost či situaci – *nový poslanec Pekárek se ve sněmovně nemůže cítit dobře. Kolegové mu dávají dost okatě najevo, jak moc je nechtěný. Odvracení tváří, nepodání rukou i slovní výpady jsou jeho denní rutinou.* (Lenka Zlámalová, *Společenské ghetto*, Lidové noviny, 10. 11. 2012, s. 10).

Třetím základním typem úvodu představuje úvod, v němž autor vyjádří svůj názor. Opět se při naší analýze vyskytlo několik variant tohoto úvodu. Autor formuluje svůj názor jen velmi obecně, povšechně. Vytyčí takto téma komentáře, které dále rozebírá: *po včerejšku jsou obrysy brzké budoucnosti o něco zřetelnější. Tedy jen pokud jde o termíny. Obsah a výsledky nadcházející volební šturmovštiny předpovědět sice možné je, ale jako vždy jsou možná překvapení* (Alexandr Mitrofanov, *Jak Sobotka Zemana doběhl*, Právo, 17. 8. 2013, s. 6).

Autor vyjádří svůj názor zcela otevřeně, explicitně: *nejtrefnější předvolební hesloby znělo: Nejsme jako my! Bylo by stručné, výstižné, na billboardech by se skvěle vyjímalo. Vždyť v tom, jaký komfort nám zajistí, se předhánějí ti, kteří již měli nejednu možnost – a selhali. Stát má prý být štíhlý, výkonný, přehledný, bez zbytečné byrokracie a k lidem vstřícný. Tak proč už, k čertu, není?* (Lukáš Jelínek, *Špatný vtíp*, Právo, 14. 9. 2013, s. 6).

Takto přímo vyjádřený názor bývá v některých komentářích uvozen otázkou. A to otázkou buď směřující k adresátovi: *víte, jaký je rozdíl mezi pakem a nebezpečným bláznem? Ten rozdíl můžete sledovat na Pavlu Vondruškovi* (Zbyněk Petráček, *Kéž by byl jen pako*, Lidové noviny, 31. 10. 2012, s. 12). Nebo otázkou řečnickou, pokládanou sama sobě: *jak se dá zastavit přestavba ústavou dané parlamentní demokracie na prezidentský systém, do níž se pustil Miloš Zeman? Pokud mají poslanci skutečně ambice vrátit se k rovnováze moci, musí co nejvíce omezit manévrovací prostor prezidentské vlády vedené Jiřím Rusnokem.* (Lenka Zlámalová, *Kdo ho zastaví?*, Lidové noviny, 27. 6. 2013, s. 10).

2.4.2 Stat' a závěr komentáře

Z kompozičního hlediska je zajímavé, že v kratších komentářích stat' splývá se závěrem, který není nijak graficky oddělen. V takovém případě se jedná pouze o jednu závěrečnou shrnující nebo hodnotící větu. Tak například komentář Martina Weisse *Zelení, když se to hodí* (Lidové noviny, 29. 6. 2013, s. 10) končí takto: *takhle se Německo umí postarat o to, aby bylo nadále ekonomickou lokomotivou Evropy, která poučuje neschopný jih, jak se má reformovat.*

V rozsáhlejších komentářích jsou stat' (sama se skládající z několika odstavců) a závěr, tvořící samostatný odstavec, zřetelně odděleny. Závěr pak celý komentář shrnuje: *ať tak či onak, jisté je, že pokud Klaus neztratil zbytky soudnosti, byl by takový jeho postup*

smysluplnější, než kdyby se přímo postavil do čela politického cirkusu pod názvem Hlavu vzhůru!, jehož protagonisté vzbuzují u většiny voličů v lepším případě posměch, v horším odpor (Jiří Pehe, Klausovi sirotci, Právo, 31. 8. 2013, s. 6). Nebo v něm autor vyjádří své závěrečné stanovisko: bezpečně víme pouze jedno. Politici jsou naprosto nerozpuští. Jediné, co lze rozpustit snadno a zcela spolehlivě, je důvěra občanů v politiku (Jan Keller, Občané coby rukojmí, Právo, 27. 7. 2013, s. 6). Nebo jej zakončuje řečnickou otázkou (často velmi návodnou a skrytě hodnotící): a pak je tu snah trestat pijany, kuřáky a přejídače, materializovaná v programech TOP 09 a zelených. Větší zdanění tabáku? Cožpak už není zdaněn dost? A nejsou právě daně u těchto dejme tomu zlovyků způsobem, jakým konzumenti platí pozdější zdravotní péči, kterou ostatní v takové míře nepotřebují? (Petr Pešek, Pacient oslem, Lidové noviny, 5. 10. 2013, s. 10).

2.5 Prostředky dosažení komunikačního cíle

Prostředky dosažení komunikačního cíle v sobě spojují obrazná vyjádření, syntaktické prostředky a kompoziční postupy s prostředky jako jsou aluze, ironie, nejrůznější apely, řečnické otázky apod. Znamená to, že jednotlivé výše analyzované prostředky či postupy nestojí v komentáři osamoceně, respektive neplní své komunikační funkce osamoceně, ale vytváří spolu s dalšími prostředky a postupy jeden celek, jejich komunikační funkce se vzájemně doplňují a podporují, a to se zřetelem ke komunikačnímu cíli a záměru.

V komentářích, které jsme analyzovali, jsme zaznamenali tendenci k argumentační podloženosti svého názoru (srov. Jílek 2009: 92), čímž zároveň působí na čtenáře a ovlivňují jej.

Ať komentář začíná úvodem shrnujícím, úvodem in medias res nebo úvodem, v němž autor vyjádří svůj názor, následuje obvykle část, v níž se různými argumentačními prostředky snaží doložit svůj názor.

Autoři nejčastěji využívají rekapitulace události včetně přímých citací či parafrází jejich účastníků. Alexandr Mitrofanov v komentáři *Nečas dostal už jen pár hodin* (Právo, 15. 6. 2013, s. 6) ve třech čtvrtinách tohoto komentáře rekapituluje a parafrázuje výroky, aby je v závěru shrnul a vyjádřil své stanovisko, které z dané situace vyplývá (v tomto případě nutnost odstoupení Petra Nečase z postu premiéra).

Autor se rovněž může dovolávat konkrétních výroků, které přímo cituje a ke kterým zaujímá postoj. Martin Zvěřina v komentáři *Filipova pravidla* (Lidové noviny,

18. 10. 2012, s. 10) cituje výroky předsedy KSČM Vojtěcha Filipa. První nebezpečí spočívá v tom, že autor může zacházet s těmito výroky zcela volně, neboť druhá strana (citovaný) nemá přímou možnost reagovat, vyjádřit se k tomu. Druhé nebezpečí je to, že autor se může jako Zvěřina v tomto komentáři domýšlet významu, který z celkového vyjádření nevyplývá, parafrázovat citaci vytrženou z kontextu a podsouvat smysl, který sice podporuje autorovo stanovisko, ale skutečnému výroku neodpovídá: *Pan Filip dokonce ve svém projevu naznačuje, že demonstrace má být podnětem k občanským nepokojům.*

Druhým nejčastější prostředek argumentace představuje odkaz na určitou autoritu (na studie, analýzy, výroky uznávaných odborníků, exaktní data). Taková argumentace působí na čtenáře důvěryhodně. Např. Zbyněk Petráček v komentáři *V dobré společnosti* (Lidové noviny, 4. 5. 2013, s. 10) odkazuje na výsledky analýzy společnosti Reportéři bez hranic a tyto výsledky využívá k vyjádření svého názoru na svobodu médií v České republice a jinde ve světě, zejména v nedemokratických zemích.

Problematika této argumentační metody spočívá v tom, že autor s fakty může nakládat velmi subjektivně a volně, určitá fakta může (ale samozřejmě i nemusí) zatajit a adresát nemá možnost, jak si je ihned při čtení ověřit. Podstatným důvodem je i vágnost odkazu na tyto zdroje. V zmíněném Petráčkově komentáři stojí pouze: *ta pořadí jsou podle Respektu [...] To vyplývá z analýzy společnosti Reportéři bez hranic.* Chybí název analýzy i to, kde lze danou analýzu vyhledat.

V případě komentáře Pavla Kohouta *Zakopáný pes české ekonomiky* (Lidové noviny, 2. 11. 2013, s. 10) je problém s odkazem na autoritu, a to na exaktní data, závažnější. Autor v úvodu svého komentáře uvádí řadu dat týkajících se italské ekonomiky, což mu slouží jako paralela k situaci a vývoji české ekonomiky. Tato data působí věrohodně, autor používá odborné terminologie, k tomu sám je veřejně známým ekonomem, avšak čtenář není nijak informován, odkud získaná data pocházejí, kde by si je mohl ověřit. Nemůže si být jistý, zda se jedná o skutečně přesná data, nebo s nimi autor manipuluje tak, aby podpořil svá tvrzení.

Kromě takto podložené argumentace autoři k působení na čtenáře využívají komentáře výrazně beletrizované. Takový komentář na jedné straně získává na přitažlivosti a poutavosti, je čtivý a zábavný, na druhé straně argumentačně spekulativní a obsahově nedůvěryhodný. Např. Karel Steigerwald v komentáři *O vládě* (Mladá fronta Dnes, 5. 12. 2013, s. 14) používá celou řadu metafor, přirovnání nebo analogií, projev je výrazně expresivní, avšak svá tvrzení formulovaná s jednoznačností a samozřejmostí dokládá

argumenty buď nepřesvědčivými a vágními (např. *Zeman je oslabený [...] boj proti Zaorálkovi mu vítězství přinést nemůže, jen ztrátu. Ale má rozum, brzy couvne*), nebo žádných argumentů ani neužívá (např. *Zaorálek je čelný pachatel z údajného seznamu Zemanových zrádců při jeho kandidatuře na prezidenta v roce 2003. Zeman ho zkusí z ministerstva zahraničí odklonit. [...] Když to nevyjde, řekne, že nic takového nebylo. Sobotka je za Zaorálka ochotný bojovat a má silnější zbraně než Zeman...*).

Dalšími prostředky, které autoři používají k dosažení komunikačního cíle, jsou ironie, aluze, nejrůznější apely, řečnické otázky. Tyto prostředky podporují zejména tendenci k beletrizaci a stylové aktivizaci komentáře a také navozují buď přímo (jako řečnické otázky), nebo nepřímo (aluze, ironie) kontakt se čtenářem. Tyto prostředky podporují charakteristiku kvalitního komentáře v odborné literatuře, aby tedy komentář nejen situaci rozebíral a analyzoval na základě podložených faktů a argumentů, ale aby zároveň bavil a aby byl ztvárněn formou aktualizovanou, originální a jazykově poutavou (srov. Ruß-Mohl – Bakičová 2005, Bartošek 1993, Jílek 2009).

Vedle těchto prostředků působí jako k dosažení cíle i obrazná pojmenování, grafické prostředky vytýkající podstatné sdělení, expresivní výrazy a formulace, které jsme analyzovali výše.

K pochopení autorovy ironie je obvykle zapotřebí všeobecného rozhledu nebo znalosti autorova dlouhodobého přesvědčení, např. Jana Kellera (kritik politiky Václava Klause) v komentáři *Viník odhalen* (Právo, 5. 10. 2013, s. 6): *jsem, vášnivým čtenářem všeho, co pochází z pera Václava Klause. [...] Ve svém zatím posledním rozhovoru prozradil, že za všechno, co je u nás špatně, může Evropská unie. [...] Díky tomu jsou opět naprosto čistí ti, kteří v praxi provozují, co Václav Klaus v rovině teoretické tak moudře a státnicky promýšlí.*

Stejně tak k pochopení některých aluzí je nutné znát určitý historicko-spoločenský kontext: *ti, kdo si do takové vlády sednou, jsou jen takoví malí Emanuelové Moravcové ústavního práva* (Tomáš Němeček, *Dělnicko-rolnická vláda*, Lidové noviny, 27. 6. 2013, s. 10). Autor zde přirovnává potencionální členy tzv. Rusnokovy vlády k Emanuelu Moravcovi, a to proto, že usednou-li ve vládě, kterou Němeček považuje za nelegitimní, pomohou rozrušit ústavní systém České republiky. Aluze nabývá výrazného expresivního a hyperbolického charakteru, což je pro ni v komentářích obecně typické, neboť Emanuel Moravec je znám jako čelní představitel Protektorátu Čechy a Morava a jako kolaborant.

Při apelu se autor obvykle ztotožňuje se svými čtenáři, používá proto imperativ 1. osoby plurálu. Nabádá čtenáře k nějakému jednání, např. *o to bedlivěji ale sledujme, jak moc vstřícná k menšinám bude legislativa, již hodlá prosazovat* (Lukáš Jelínek, *Menšiny tolerované, nebo i podporované?*, Právo, 17. 8. 2013, s. 6) či mu sugeruje vlastní názor, v takovém případě se jedná o prostředek manipulativní, např. *proč jen si do prezidenta projektujeme mesiášské naděje, namísto abychom chtěli, aby byl uměřeným představitelem, moderátorem a spojovatelem společnosti* (Stanislav Balík, *Ted', když máme, co jsme chtěli*, Lidové noviny, 27. 10. 2012, s. 10).

Řečnické otázky autoři využívají nejen jako stylistické figury, od které vycházejí k podrobné analýze, např. *zdá se, že k nám z oblasti vzdělávání začínají přicházet dobré zprávy. Co říkají?* (Jana Blažková, *Ze školství přicházejí dobré zprávy, doba temna skončila*, Mladá fronta Dnes, 4. 12. 2013, s. 10), ale přímo tak oslovují čtenáře, např. *už tušíte, proč se o Ostravě píše, že je tam dýchání životu nebezpečné?* (Zbyněk Petráček, *Děti outsourcingu*, Lidové noviny, 30. 3. 2013, s. 10).

Závěr

V této práci jsme analyzovali novinové komentáře současné české publicistiky z let 2010 až 2013. Na základě poznatků odborné literatury jsme se v analytické části zaměřili na čtyři oblasti výzkumu: 1) jazykové prostředky lexikální; 2) jazykové prostředky syntaktické; 3) kompozici komentáře; 4) prostředky dosažení komunikačního cíle.

Ve shodě s odbornou literaturou (srov. Čechová a kol. 1998: 248) naše analýza ukázala, že komentář je žánrem nejednotným, rozrůzněným a diferenciovaným. Tato charakteristika vyplývá z toho, že komentář stojí na pomezí odborného a beletristického stylu a jeho finální podobu ovlivňuje řada faktorů.

Určující pro charakter komentáře je zejména autorova individualita, jeho vyjadřovací schopnosti, autorský styl a jeho názory. Např. Karel Steigerwald, dramatik, ve svých komentářích směřuje k výrazné stylové aktualizaci projevu, a to prostřednictvím použití množství figur a tropů. Takové pojetí komentáře činí na jedné straně text poutavým a působivým, na druhé straně je takové sdělení nevěcné a neracionální s vysokým spekulativním potencionálem (srov. Jílek 2009: 92).

Naopak např. Stanislav Balík, politolog, směřuje ve svých komentářích k intelektualizaci projevu, používá odbornou terminologii, historické paralely, odkazy na odbornou literaturu a svůj názor má podložen věcnými argumenty (k tomuto typu komentáře srov. Bartošek 1993: 32).

To souvisí s dalším výrazným faktorem ovlivňujícím charakter komentáře, a to s jeho persvazivní, získávací a ovlivňovací funkcí. Autor totiž nejen v komentáři analyzuje a komentuje určitou událost, ale zároveň ji i hodnotí a tímto svým hodnocením se snaží adresáta ovlivnit a získat pro své stanovisko. Tím se zásadně komentář odlišuje od jiných žánrů publicistického stylu.

V naší analýze jsme zaznamenali několik způsobů, jak autoři působí na čtenáře, jak podporují persvazivní charakter svých textů. Využívají k tomu aktualizovaného jazyka, tedy obrazných pojmenování, frazémů a jejich modifikací, expresivních pojmenování. Takový text působí emotivně a působivě, zároveň poutá pozornost a v neposlední řadě vyjadřuje, většinou implicitně, autorovo hodnocení.

Dále používají grafických prostředků (dvojtečky či pomlčky) k vytknutí určité podstatné části sdělení, rovněž prostřednictvím modifikací syntaktických konstrukcí,

zejména parcelace a osamostatňování hlavních a vedlejších vět zdůrazňují podstatné sdělení, naznačují tak, že na něj kladou důraz.

Dalším prostředkem, kterým podporují persvazivní charakter komentáře, jsou jednotlivé argumentační postupy zahrnující odkazy na autority, jejich přímé citace nebo parafráze výroků či textů, historické, společenské či literární aluze, ironii, apely a výzvy včetně přímého, otevřeného, explicitního vyjádření vlastního názoru. Těmito argumenty zvyšují důvěryhodnost a relevantnost svého sdělení a zároveň podtrhují jeho důležitost a závažnost. Problematika odkazu na autority spočívá v absenci citačních norem a v manipulativním parafrázování a překrucování textů a výroků.

Tato persvazivní intence komentářů ovlivňuje i syntaktickou podobu komentáře a jeho kompozici. Z analýzy plyne jednoznačná převaha souvětí nad větami jednoduchými, což souvisí s argumentačním, analytickým, ale zároveň i beletristickým charakterem komentáře. Autoři popisují složité jevy, jsou nuceni argumentovat, prezentovat svůj názor, upoutat čtenáře jazykově aktualizovaným projevem a při tom musí udržet text kohezním. Využívají proto rozsáhlých formulací ztvárněných souvětími, v nichž jsou schopni strukturovaně vyjádřit tyto složité vztahy a zároveň vyjádřit jejich vzájemné souvislosti.

Kompozice komentáře je opět velmi nejednotná a značně individuální. V analytické části jsme vymezili několik základních kompozičních postupů, které se opakovaly se zvýšenou intenzitou. Kompozice je ovlivněna autorovým záměrem, a to záměrem jak v rovině názorové, tak formulační. Neexistují tedy v komentáři nějaké závazné kompoziční postupy, ale kompozice je podřízena autorovým potřebám a zamýšlenému účinku komentáře. Chce-li např. svůj komentář založit na konfrontaci s nějakou politickou událostí, úvod komentáře má charakter gnómický, shrnuje v něm situace, ve stati argumentačně podkládá svůj názor, který formuluje v závěru. Nebo svůj komentář začne vyjádřením svého názoru, ve stati situaci rekapituluje a komentuje, v závěru buď komentář shrne, nebo učiní např. ironickou narážku. Postup je tedy obdobný (jedná se o konfrontaci situace a autorova názoru), avšak jeho konkrétní podoba, která se odráží i v kompozici, značně subjektivní a rozdílná.

Faktorem, který také významně ovlivňuje charakter komentáře, je jeho sepetí a blízkost s ostatními funkčními styly, zejména s funkčním stylem uměleckým a odborným, dílčím zpravodajským funkčním stylem v rámci publicistického stylu a jazykem politiky, který spadá do průnikových pásem funkčních stylů. Tato blízkost s ostatními funkčními styly se projevuje v rovině lexikální.

Umělecký a odborný styl, resp. jejich jazykové prostředky, se podílejí na dvojí tendenci v lexikální rovině komentářů, která plyne z analýzy: 1) tendence k beletrizaci projevu; 2) tendence k intelektualizaci. Tyto dvě tendence nejsou v jednotlivých komentářích oddělené, naopak se vzájemně doplňují a prostupují. Autor v komentáři použije jak odborných výrazů či věcné a racionální argumentace, tak i text ozvláštňuje použitím obrazných pojmenování.

Jazyk politiky a zpravodajský styl se projevují také v rovině lexikální. Jedná se zejména o publicismy, novinářská klišé, výrazy zobecňující sdělení, nová pojmenování a odbornou terminologii. Je nutné poznamenat, že komentáře se v lexikální a ani v žádné jiné rovině nevyznačují svými exkluzivními prostředky, prostředky typickými pouze pro ně. Jako vyjadřování exkluzivní by se dala označit některá nová pojmenování, jako jsou apalativizovaná propria typu *klausovství* či *rathovatět* a některá kompozita typu *přeobsadit* nebo vytváření specifických sousloví na základě určitého historického vzoru jako *Nagygate* (aféra kolem Jany Nagyové k americké aféře *Watergate*).

V analýze jsme zaznamenali další faktor ovlivňující podobu a charakter komentáře. Jedná se o téma komentáře. To se projevilo jako motivující pro metafory a modifikace frazémů, kdy autor aktualizuje svůj projev prostřednictvím obrazného pojmenování z tematické oblasti, o které pojednává ve svém komentáři.

Posledním významným faktorem je faktor mimojazykový, a to časové okolnosti vzniku komentáře. Komentáře vznikají pod tlakem redakční uzávěrky a většinou pojednávají o událostech aktuálních, to znamená, že nemohou být vytvářeny s časovým předstihem např. několika dnů, ale autoři musí reagovat velmi rychle, v rozmezí několik hodin. Tento faktor se opět projevuje v rovině lexikální. Na jedné straně jsou, jak bylo již zmíněno, komentáře jazykově aktualizovány, aktivizovány, na druhé straně z důvodu časového tlaku a referování o obdobných politických, ekonomických, hospodářských a jiných skutečnostech autoři používají prostředků automatizovaných, a to publicismů, novinářských klišé, výrazů zobecňujících sdělení, v rovině syntaktické se jedná např. o shodný atribut implicitní.

Z provedené analýzy vyplývá, že charakteristickými znaky novinového komentáře jsou jeho výrazná stylová diferenciacie a nejednotnost, dále jeho persvazivní intence, emotivnost a subjektivnost, těsná souvislost s ostatními funkčními styly.

Odborná literatura

BARTOŠEK, J. *Jazyk současné české politiky*. Olomouc: Vydavatelství UP, 1993. ISBN 80-707-331-1.

BARTOŠEK, J. Jazyk žurnalistiky. In *Český jazyk na přelomu století*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.

BARTOŠEK, J. *Úvod do studia žurnalistiky*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0235-1.

BARTOŠEK, J. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2002. ISBN 80-7318-059-6.

BEČKA, J. V. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

BEČKA, J. V. *Sloh žurnalistiky*. Praha: Novinář, 1986. Bez ISBN.

BEČKA, J. V. *Jazyk a styl novin*. Praha: Novinář, 1973. Bez ISBN.

ČECHOVÁ, M. A KOL. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 978-80-7106-961-4.

HOFFMANNOVÁ, J. Mluvenost, nespisovnost a psaný text v publicistice. In: *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1304-4.

JÍLEK, V. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. ISBN 978-80-244-2218-3.

MALLETTE, M. *Příručka pro novináře střední a východní Evropy*. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-045-3.

McNAIR, B. *Sociologie žurnalistiky*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-840-6.

MINÁŘOVÁ, E. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2979-4.

MISTRÍK, J. *Žánre vecnej literatúry*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1975. Bez ISBN.

OSVALDOVÁ, B., HALADA, J. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-108-6.

PETERKA, J. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.

RUß-MOHL, S., BAKIČOVÁ, H. *Žurnalistika*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8.

TUŠER, A. *Ako sa robia noviny*. 4. vyd. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. ISBN 978-80-89447-23-7.

SRPOVÁ, H. *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, 1998. ISBN 80-7042-490-7.

Zdroje

Mladá fronta Dnes, 2010 – 2013

Lidové noviny, 2010 – 2013

Právo, 2010 – 2013

Respekt, 2010 – 2013

Resumé

Tématem této bakalářské práce je jazyková a stylová charakteristika žánru novinového komentáře v současné české publicistice. Cílem je tedy popis prostředků tohoto žánru, vycházející z analýzy reprezentativního novinového materiálu nashromážděného během let 2010 až 2013 a porovnání získaných výsledků s charakteristikou komentáře v odborné literatuře. První část práce shrnuje odborné poznatky, slouží tedy jako teoretický základ pro následnou analýzu. Tato část zařazuje komentář do genetických vztahů a souvislostí publicistického stylu, předkládá různé pohledy lingvistů na tento žánr a ukazuje rozdíly v pojetí jednotlivých koncepcí. Dále se tato část věnuje popisu obecných jazykových a stylových znaků komentáře. Druhá část práce je zaměřena na detailní analýzu komentářů, jež se opírá o poznatky vyložené v první části a je zaměřena na jazykové prostředky lexikální, jazykové prostředky syntaktické, na prostředky kompoziční a na prostředky dosažení komunikačního cíle. Cílem je postižení vnitřní diference tohoto žánru a odůvodnění použití jednotlivých prostředků. V závěru jsou výsledky analýzy shrnuty a je popsána charakteristika současného novinového komentáře. Tento popis se soustředí na zdůvodnění užití jednotlivých jazykových, stylových, kompozičních a argumentačních prostředků vzhledem k jednotlivým vlivům, které na komentář a jeho autora působí a vzhledem k autorově záměru, intenci a motivaci.

Resumé

The topic of this bachelor's dissertation concerns the linguistic and stylistic characteristics of the editorial genre in contemporary Czech opinion journalism. The aim is thus to describe the resources used within this genre based on an analysis of a representative sample of newspaper materials collected between 2010 and 2013 and the subsequent comparison of the obtained results with the characteristics of editorials in professional literature. The first part of the dissertation summarises the expert findings and serves as the theoretical base for the analysis. This part classifies editorials according to genetic relationships and in relation to journalistic style; presents the various opinions linguists have as regards this genre; and demonstrates the differences in the understanding of individual concepts. Furthermore, this section describes the general linguistic and stylistic aspects of editorials. The second part of the work is focused on a detailed analysis of editorials and is based on the findings presented in the first part of the dissertation. In addition, it looks at lexical and syntactic linguistic resources as well as at compositional resources and the resources used for achieving communication objectives. The aim is to identify the internal differentiation that exists within this genre and to justify the use of individual resources. The conclusion of the dissertation presents a summary of the results of the analysis and describes the characteristics of contemporary newspaper editorials. This description focuses on the rationale for using individual linguistic, stylistic, compositional and argumentation resources in relation to the different influences that affect the editorial and its author and with regard to the author's purpose, intent, and motivation.

Klíčová slova

žurnalistika, styl, žánr, novinový komentář

Key words

journalism, style, genre, newspaper commentary